

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра української літератури

**КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЖІНКИ У РОМАННОМУ ДИСКУРСІ
ОЛЕНИ ПЕЧОРНОЇ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:
студентка 2 курсу
спеціальності 035 «Філологія»
Шкеул Ангеліна Анатоліївна

Науковий керівник: к. філол. н., асист.
Меленчук О. В.

Рецензент _____

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № _____ від _____ 2024 р.
Зав. кафедри _____ доц. Мальцев В. С.*

Чернівці
2024

АНОТАЦІЯ

Шкеул А. А. Концепція особистості жінки у романному дискурсі Олени Печорної. Кваліфікаційна робота на правах рукопису здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 035 Філологія. Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2024.

У роботі детально проаналізовано романи О. Печорної «У затінку земної жінки», «Химерниця» і «Грішниця» з погляду проблематики та жіночих образів. Зокрема у першому розділі досліджено життєвий і творчий шлях письменниці, особливості її художньої творчості, систематизовано та зроблено огляд літературно-критичних матеріалів.

Другий розділ висвітлює питання історії написання та документальної основи роману «У затінку земної жінки», а також зосереджено увагу на розкритті образів-персонажів твору та історії долі головних героїнь.

У третьому розділі акцентовано на проблемі гріха та його спокути у романі О. Печорної «Химерниця», деталізовано на сюжетно-композиційній структурі твору.

Четвертий розділ присвячено дослідженню проблематики роману «Грішниця» та з'ясуванні питання долі та життєвого вибору. Виокремлено найбільш яскраві образи жінок та подано їх характеристику.

Ключові слова: жінка, доля, випробування, сила, втрата, тілесний, духовний.

ABSTRACT

Shkeul A. A. The concept of a woman's personality in the novelistic discourse of Olena Pechorna. Diploma work on the rights of the manuscript of the applicant of higher education of the second (master's) level of higher education, specialty «035 Philology». Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi, 2024.

The study provides a detailed analysis of Olena Pechorna's novels «In the Shadow of an Earthly Woman», «Khymennytsia», and «The Sinner», from the point of view of issues and female images.

In the first chapter, the author examines the writer's life and creative path, explores the distinctive features of her artistic work, and systematizes and reviews literary and critical materials.

The second chapter delves into the history and documentary foundation of the novel «In the Shadow of an Earthly Woman». It pays particular attention to the development of the characters and the history of the fates of the main heroines.

The third chapter highlights the issue of sin and redemption in Pechorna's «Khymernytsia», with a detailed focus on the plot and compositional structure of the work.

The fourth chapter is devoted to researching the problems of the novel «The Sinner» and addressing questions of fate and life choices. It identifies the most vivid female characters and provides their characterization.

Keywords: woman, fate, trials, strength, loss, physical, spiritual.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ (ініціали, прізвище)
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ I. ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ПЕЧОРНОЇ	11
1.1. Становлення Олени Печорної як письменниці.....	11
1.2. Творчість Олени Печорної як об'єкт сучасної літературної критики	15
Висновки до 1 розділу.....	21
РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНЕ ТЛО ТА ОСОБИСТА ДОЛЯ У РОМАНІ О. ПЕЧОРНОЇ «У ЗАТІНКУ ЗЕМНОЇ ЖІНКИ»	22
2.1. Історія написання та документальна основа роману.....	22
2.2. Особливості творення образу жінки на сторінках роману «У затінку земної жінки».....	24
Висновки до 2 розділу.....	29
РОЗДІЛ III. ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГРІХА У РОМАНІ ОЛЕНИ ПЕЧОРНОЇ «ХИМЕРНИЦЯ»	30
3.1. Роман «Химерниця»: історія створення та наукове прочитання.....	30
3.2. Проблема гріха у біблійному вимірі.....	33
3.3. Праведне і гріховне у долі героїв роману «Химерниця».....	39
Висновки до 3 розділу.....	52
Розділ IV. ОСОБИСТІСТЬ ЖІНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОЛІ І ВЛАСНОГО ЖИТТЄВОГО ВИБОРУ У РОМАНІ «ГРІШНИЦЯ»	54
4.1. Проблематика твору.....	54
4.2. Жіночі образи та їх характеристика.....	60
Висновки до 4 розділу.....	63
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. З початком незалежності українська література зазнала кардинальних змін. Багато табуованих тем у радянський час нині по-новому осмислюються у художній літературі. З кожним роком українське письменство поповнюється новими і цікавими творами, які розповідають про трагічне минуле українського народу, пов'язане із воєнними подіями, голодомором, репресіями, переслідуванням української інтелігенції за право вільно висловлювати свої думки та творити українську культуру. Українці за своєю природою надзвичайно творча і талановита нація. Варто навести лише один факт: за всю історію жодна нація світу не склала такої кількості народних пісень, як український народ. У фондовій колекції фольклорної спадщини України зафіксовано п'ятнадцять з половиною тисяч пісень. Нарешті існує свобода думки і творчості, чого так бракувало у попередні епохи, особливо у XX столітті, і за що так ревно боролосся не одне покоління творців художнього слова.

Сучасна українська література наскільки багата та жанрово і тематично розмаїта, що задовольняє будь-які читацькі смаки. Письменницьке коло постійно розширюється, бо щоразу з'являються нові автори, які захоплюють цікавими темами та проблемами, змушують своїм художнім словом замислюватися над тим, що було, і як долати труднощі сучасного світу. Українські письменники творчо опрацьовують заборонені у радянський час теми Голодомору, сексуальності, осмислюють гостро соціальні проблеми, історичної пам'яті, перебувають у пошуку нових образів, мотивів, тенденцій жанротворення.

Серед сучасних авторів помітно вирізняється постать української письменниці із Чернігівщини, лауреатки двох літературних премій – Міжнародної літературної українсько-німецької премії імені Олеся Гончара та імені Михайла Коцюбинського, членкині Національної спілки письменників України Олени Печорної 1982 року народження, яка, у розумінні сучасної критики, представляє жіночу літературу. Письменниця відображає жіноче

світосприйняття та цінності, особливості жіночого характеру, вдачі, досвід самої авторки.

У своїх творах письменниця по-особливому моделює художній світ, які здебільшого проєктовані на сучасну дійсність з низкою відтворюваних актуальних проблем, головно соціального характеру. Художні твори О. Печорної вражають своєю щирістю, сюжетною динамічністю, їм притаманна емоційність та подекуди філософічність.

Авторка заглиблюється в психологічні стани своїх персонажів, де головними образами, як правило, постають жінки, змальовує їхні долі та характери. Слушно зазначає сучасна дослідниця В. Владимірова: «Олена Печорна зображує різнопланові характери, багатогранні форми психологічного захисту своїх героїнь у різних несприятливих життєвих ситуаціях, передає тонкі нюансування емоційних станів, що є виразними ознаками психологічної прози. Розгортання сюжетів протягом тривалого проміжку часу надає можливість читачам простежити різні моделі поведінки героїнь, які репрезентативні нашому часу, його морально-духовним запитам. Автор індивідуалізує кожного персонажа психологічними рисами, що є важливою складовою творення характеру» [7].

Наприклад, у соціально-психологічному романі «Химерниця» О. Печорна порушує проблему гріха та розплати за нього через призму історій трьох головних героїнь, над котрими було вчинено сексуальне насильство з боку дорослих чоловіків. Поштовхом до написання роману стали реальні події, які відбулися в Україні у 2012 – 2013 роках та набули широкого суспільного розголосу. Справи зґвалтованої та підпаленої Оксани Макар з Миколаєва та Ірини Крашкової з Врадіївки особливо вразили О. Печорну та змусили вдатися до художнього осмислення цієї проблеми. Авторка моделює сюжет, де в основі обґрунтовує моральні виміри поведінки людини, котра піддається силі гріха.

У християнстві похіть або розпуста вважається одним із важких гріхів, що йде від серця та є проявом волі людини. Задоволення статевого потягу,

отримання сексуальної насолоди дає початок іншим гріхам. Також своїм твором письменниця привертає увагу до проблеми розплати за вчинені гріхи та спокути як духовного навернення до Закону Божого. О. Печорна будує конфлікт на протиставленнях: особисте/суспільне, навколишнє середовище/внутрішній світ людини, праведне/гріховне, добро/зло, любов/ненависть тощо.

Заявивши про себе у літературі у 2010 році, двома роками пізніше, у 2012-му, О. Печорна за версією журналу «Фокус» увійшла у двадцятку найуспішніших письменників України. Також у 2012 році Міжнародним Благодійним Фондом «Мистецька Скарбниця» була започаткована літературна відзнака «Золоті письменники України». За високу читабельність творів, у 2021 році, цією нагородою була відзначена й Олена Печорна.

Отже, у сучасну літературу письменниця увійшла не так давно, її літературна творчість бере свій початок з 2010 року. У художньому доробку літераторки наразі налічується п'ять романів – «Грішниця» (2011), «Кола на воді» (2013), «Фортеця для серця» (2014), «Химерниця» (2020), «У затінку земної жінки» (2021), які ще не були об'єктом спеціального вивчення, за виключенням окремих аспектів творчості письменниці у наукових публікаціях сучасних дослідників, зокрема О. Архіпової, В. Владимирової, О. Герасименко, А. Гурдуза, О. Забарного, М. Іванцова, Г. Пагутяк, Г. Швець, Н. Шевченко. З огляду на це, художня творчість О. Печорної потребує належного наукового прочитання та критичної оцінки, на що вказує **актуальність магістерської роботи.**

Через те, що в українському літературознавстві ще немає спеціальних досліджень, в яких би детально розглядалася художня творчість О. Печорної, тому **мета дослідження** полягає в глибшому пізнанні духовного світу письменниці, розкритті проблематики творів, їхньої сюжетно-тематичної структури, а переважно в необхідності розкрити наскрізний образ жінки, вміло змодельований у романній творчості письменниці.

Для реалізації мети потрібно виконати низку **завдань:**

- зібрати, систематизувати та зробити огляд літературно-критичних матеріалів про творчість О. Печорної;
- з'ясувати обставини творчого розвитку письменниці та простежити впливи на становлення її таланту;
- проаналізувати романи «У затінку земної жінки», «Химерниця», «Грішниця», їхню документальну основу, історію створення та сюжетно-композиційні особливості;
- розкрити образи-персонажі та історію долі головних героїнь у заявлених романах;
- виявити особливості творення жіночих образів на сторінках романів «У затінку земної жінки», «Химерниця» та «Грішниця»;
- проаналізувати романи О. Печорної з погляду проблематики;
- дослідити питання гріха у біблійному вимірі;
- з'ясувати співвідношення долі/життєвого вибору.

Об'єктом дослідження постають науково-критичні, публіцистичні, відеоматеріали про життя і творчість О. Печорної, а також романи письменниці «У затінку земної жінки», «Химерниця», «Грішниця».

Предметом дослідження є концепція жінки на матеріалі романів «У затінку земної жінки», «Химерниця», «Грішниця» в контексті проблеми гріха та його спокути.

Методи дослідження: У кваліфікаційній роботі застосовано біографічний, описовий, бібліографічний, естетико-функціональний, психологічний, текстуальний методи, аналізу й синтезу.

Теоретико-методологічною основою магістерської роботи є літературно-критичні матеріали О. Архіпової, В. Владимирової, О. Герасименко, А. Гурдуза, М. Іванцова, Г. Пагутяк, Г. Швець, Н. Шевченко.

Наукова новизна полягає у тому, що в роботі вперше детально акцентовано на фактах біографії та творчих зацікавленнях О. Печорної, проаналізовано художні особливості романів «У затінку земної жінки»,

«Химерниця», «Грішниця» з погляду композиційно-сюжетної структури, проблематики та художніх образів.

Практичне значення роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть використовуватися для подальших наукових розвідок, а також при вивченні курсу «Сучасний літературний процес в Україні» у вищих навчальних закладах та підготовці методичних матеріалів, розробці уроків з позакласного читання тощо.

Апробація магістерського дослідження: Окремі положення досліджуваної теми було апробовано у вигляді виступу та публікації тез на щорічній студентській науковій конференції у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича 16-18 квітня 2024 року. Тема доповіді: «Концепція особистості жінки у романі Олени Печорної „У затінку земної жінки”».

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ І.

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ ТВОРЧОСТІ ОЛЕНИ ПЕЧОРНОЇ

1.1. Становлення Олени Печорної як письменниці

У краю відомих українських літераторів Олександра Довженка, Івана Кочерги й Григорія Кочура у 1982 році в селі Левковичі Чернігівського району у родині медика та інженера народилася сучасна українська письменниця Олена Печорна, відома в літературі під псевдонімом Сердюк Олена Вікторівна. Благодатна українська земля щедра на таланти, тож Всевишній обдарував дівчину хистом до художнього письма та малювання. Невдовзі з невеличкого села Левковичі сім'я переїхала до селища міського типу з давньою історією Михайло-Коцюбинське, що розташоване за два десятки кілометрів від залізничної станції Чернігів. У цьому населеному пункті письменниця проживає і досі. У контексті сучасних воєнних подій Михайло-Коцюбинське на Чернігівщині потерпіло російську навалу та 2 квітня 2022 року було звільнено від російського окупанта.

Олена Печорна змалку захоплювалася літературою та міряла, що колись стане письменницею. Як зізнається жінка, писати почала непомітно для себе ще у підлітковому віці, мабуть, так їй хотілося самовиразитись: «Зазвичай, коли я розповідаю про свою творчість, мені ставлять запитання: коли все розпочалося, як ви дійшли до такого життя, що почали писати, – діліться своїми міркуваннями О. Печорна. Мабуть, у всіх все починається отам, біля першоджерел – у дитинстві. Я коли згадую себе маленькою дівчинкою, то ніжно називаю її маленьким вовченятком. Я була інтровертом чистої води, не мала багато друзів, контактів, і оцей брак у спілкуванні я компенсувала книгами, адже дуже любила читати. При чому читала все, що потрапляло під руку. А знаєте, що дають книжки? Вони дають унікальну можливість перебувати в іншому світі й фантазувати. І отой маленький інтроверт після прочитання твору ще довго залишався в тому світі, щось домріявав. І отак непомітно все перейшло в написання таких творів» [30], – підкреслює авторка.

Мамин фах медика підкупував О. Печорну також присвятити своє життя медицині. Випускниця припускала можливість продовжувати навчання в медичному вузі, однак доля розпорядилася по-іншому. Письменниця пригадує, що в одинадцятому класі випадково стала учасницею одного літературного конкурсу, який кардинально вплинув на подальший її вибір. «Був одинадцятий клас, я збиралася вступати на медичний, тобто готувала собі абсолютно інший життєвий шлях, – зізнається письменниця. Про мої „брєдні” – я так називала своє письмо – знали тільки найближчі. Й уявіть, як вчасно мені доля зробила підказку: саме тоді оголосили обласний конкурс із символічною назвою «Проба пера», моя тітка почула про нього й каже „Оленко, спробуй свої сили”. Я запам’ятала навіть не перемогу, хоча це була купа вражень. Я дивлюсь на свій надрукований текст – окремий світ, окремий вимір, і в ту саму хвилину усвідомлюю, що оцей текст створила я. І оце відчуття творчості поглинуло, накрило з головою – і я зрозуміла, що це моє» [30]. Тоді на конкурс юна письменниця написала твір «Дівчинка, яку любив вождь», в якому розповідалося про хвору на лейкемію сімнадцятирічну дівчинку.

Тож зацікавлення художнім словом привели О. Печорну у Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, де вона навчалася на спеціальності «Українська мова і література» і «Практична психологія». Після закінчення вишу працювала вчителькою української мови і літератури у загальноосвітній школі №1 міста Славутич Київської області. Паралельно О. Печорна продовжувала працювати над собою й удосконалювати свою письменницьку майстерність. Оповідання, нариси – це ті жанри, з яких починала О. Печорна входити у багатогранний світ літератури. Та згодом, перебуваючи у відпустці по догляду за дитиною, молода письменниця розпочала роботу над романом «Грішниця», який побачив світ у 2011 році, за рукопис якого була нагороджена Міжнародною літературною українсько-німецькою премією імені Олеся Гончара та премією ім. М. Коцюбинського. О. Печорна стверджує, що цю книгу вона писала приблизно півтора року:

«Але як писалося: коли синочок заснув, чоловік ліг спати, село завмирає, вся жіноча робота перероблена, ти сідаєш, занурюєшся в той світ і він поглинає тебе. Одразу скажу, ця книжка не проста, для себе я називаю її „наївно про страшне”» [30], – згадує авторка.

Роман «Грішниця» відкрив нову сторінку у творчій біографії О. Печорної. Бо саме завдяки цьому творові у 2013 році вона стала членкинею Національної спілки письменників України, зав'язалися нові літературні знайомства та ще більше посилювалося прагнення писати, незважаючи на прозу життя, коли, окрім творчості, сучасний український письменник змушений шукати засоби для існування.

Світ книги настільки полонив письменницю, що вона змінила місце роботи й влаштувалася бібліотекарем відділу обслуговування ЦРБ Чернігівського району. Це дозволяє письменниці трохи більше часу присвячувати улюбленій літературі, щоправда, більша частина роботи над художніми текстами припадає на нічний час, коли все затихає, потомлене денними справами, й тоді відбувається справжня магія творіння.

Часто на літературних зустрічах, в інтерв'ю на радіо, телебаченні Олена Печорна ділиться секретами із своєї творчої лабораторії. Бо творчий процес вимагає відповідних умов та особливого внутрішнього стану, коли сповна можна поринати у казковий світ літератури. Наприклад, у ранковому ефірі Чернігівського суспільного телебачення від 3 березня 2020 року письменниця розповіла, що роман «Химерниця» писала упродовж п'яти років. Проте зауважила, це не означає, що увесь свій час вона приділяла роботі з текстом. Були такі періоди, коли інші справи відволікали від написання твору. Інколи подумки піддавала сумнівам, чи вдасться коли-небудь поставити крапку у цьому романі: «Відчуття, що ця історія без кінця, а потім, коли в кінці був поставлений розділовий знак, я зрозуміла, що все було не дарма. Мене висмикувало тому, що я просто не готова була розповісти про цю історію так, як мала б розповісти. [...] За цей період я просто змінилася внутрішньо, тому доводилося попрацювати із текстом. [...] Щось видалялося, щось додавалося,

щось поглиблювалося і цей період був найтривалішим» [42]. За словами письменниці, «Химерниця» для неї особлива, бо таке відчуття, що тримаючи в руках цю книгу, «наче тримаєш трійню». «Кожна книжка має свою передісторію, зернятко, з якої проростає книга. „Химерниця” – це навіть не зернятко, це снаряди, які потрапляли прямо в серце. 2012 рік – це справа Оксани Макар, за якою стежили всі українці. Жертви і кати – це ті діти, які не мали контакту з батьками, їх ростила вулиця. І мені б хотілося, аби кожен читач отак по-справжньому зазирнув всередину своїх стосунків з дитиною. Бо чисто зовнішньо це може виглядати, як успішна сім'я, успішні батьки, а контакту нема. Дитина росте сама по собі. І це ж добре, як Господь направить в кращий шлях, а якщо буде якась компанія?! Тому Оксана Макар – це 2012 рік, потім 2013 рік – це Врадіївка, коли просто розгромили поліцейський відділок від відчуття повної безкарності. Тому що наругу там вчинили якраз ті, хто мав би захищати, це були міліціонери. І в той самий час мені на очі потрапляє, я так назвала репортаж «Про невідоме», на жаль, цю замітку газетну не зберегла, дуже схожа ситуація. Там дуже впливові місцеві чиновники викинули на узбіччя просто як сміття дівчинку. Вона була із звичайної родини, справі не дали ходу, і тут втрутилися вищі сили. Тому «Химерниця» дещо містична в якихось моментах. Що мене вразило, у кожного з трьох чоловіків почало щось траплятися трагічне в житті» [42]. Реальні життєві історії авторка художньо трансформує, наповнює їх цікавими епізодами та героями. А коли О. Печорну запитують, чи реальні події та ситуації, в які потрапляють її герої та чи є у них прототипи, на що письменниця твердо відповідає: «реальних прототипів нема, але, на превеликий жаль, більшість ситуацій, у яких опиняються герої, це наша реальність» [30]. Інколи з письменницею трапляються творчі казуси: «Зізнаюся по секрету, я легко можу дати характеристику своєму герою, можу розказати про найменші порухи його душі, але з іменами в мене жах. На початку твору це Лариса, в середині вже хтось інший» [30]. Тому авторка змушена постійно контролювати цю проблему, щоб часом не вийшло плутанини із іменами. Крім

того, О. Печорна з неабиякою відповідальністю ставиться до мовного оформлення своїх творів. Вважає, що нецензурній лексиці не місце у художніх текстах: «[...] чоловік дорікав мені за те, що мої герої – навіть представники найнижчих соціальних прошарків – говорять занадто літературною мовою. Але я просто не можу використовувати нецензурні слова; вважаю, що краще «фільтрувати» мову. Сьогодні у нас цензури немає, на щастя. І я переконана, що крайні прояви цензури – це занадто. Однак, на мою думку, має бути так звана внутрішня цензура, коли кожен письменник – цензор сам собі» [45]. Тому й для власного читання обирає ті книги, які приносять насолоду: «Книги обираю по-різному. Іноді приваблює ім'я автора, часом – тематика, рідше – обличчя книги, і стовідсотково – коли її радять інші читачі, особливо, коли підозрюєш, що смаки схожі» [35], – наголошує О. Печорна. Серед улюблених сучасних авторів – твори Марії Матіос, Володимира Лиса, Ірен Роздобудько, Зінаїди Луценко, Дари Корній, Наталки Шевченко, Світлани Талан та ін.

Нині письменниця трудиться над новим романом, який буде не менш цікавим, ніж попередні твори. Постійна спостережливість, особливе світорозуміння, болісне сприйняття окремих подій та багатьох соціальних проблем надихають О. Печорну на творчість. Мовлячи про роман «У затінку земної жінки», авторка зазначає, що «ідея для нової книжки з'являється в особливу мить і особливим чином», тому коли побачила готову обкладинку до цієї книжки, мимоволі з'явилася ідея вже про наступну книгу.

1.2. Творчість Олени Печорної як об'єкт сучасної літературної критики

Наукове осмислення творчих здобутків О. Печорної не надто широко представлено в українському літературознавстві. Окремі аспекти творчості письменниці частково розглядалися у наукових публікаціях В. Владимирової, А. Гурдуза, В. Юренко, С. Лебеденко, Л. Мельник, контекстуально згадується ім'я літераторки у розвідках Г. Швець, О. Архіпової, Н. Герасименко. Наприклад, найбільше до аналізу творчого доробку О. Печорної звертався доцент кафедри української мови і літератури Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського А. Гурдуз у статтях: «Концепт води

в романі Олени Печорної «Кола на воді» (2015), «Романи Олени Печорної: логіка зв'язку» (2016), «Міфопоетичне моделювання в прозі Олени Печорної й Алли Рогашко» (2017), «Концепт води в романі Олени Печорної „Грішниця”» (2020).

У поле зору дослідницьких інтересів А. Гурдуза потрапляють фактично всі тексти романів О. Печорної: «Грішниця», «Кола на воді», «Химерниця», «Фортеця для серця». Одна із стрижневих проблем, яку виокремлює дослідник – це визначення специфіки домінантного концепту води у романному полотні письменниці. Причому автор простежує динаміку функціонування цього концепту на лексичному та образному рівнях у тісному взаємозв'язку між усіма творами О. Печорної. Зокрема А. Гурдуз пояснює бачення цієї проблеми таким чином: «Як і в «Колах на воді» чи «Фортеці для серця», вода жива, але вже не анатомізована і частіше змальовувана в описі процесів і станів. Доповнюють водний диктат відповідно оформлені описи переживань і властивостей персонажів. Панівне жіноче начало, властиве пантеїстичній картині світу письменниці, підкреслено домінантністю стихії води й відповідним ключовим концептом. Він реалізується через варіативну поетику і підпорядковує структуру твору, взаємодіє з аналогічними кластерами уособлення, лейтмотивними імітаціями, з концептами пам'яті, повернення, раю, пекла й под., сприяючи формуванню в романі міфопоетичної парадигми мозаїчного типу» [12, с. 43]. Крім того, аналізуючи роман «Кола на воді» (2015), дослідник виявляє низку інших помітних образів, які зараховує до статусу окремих персонажів: спека, озеро, ніч, будинок та вважає, що «„оживлення” в прозі авторки природних явищ, об'єктів і подібне можна співвіднести з рисою психологічного імпресіонізму М. Коцюбинського» [11, с. 73]. А. Гурдуз вбачає спорідненість творчої манери О. Печорної із стильовими особливостями творів М. Коцюбинського, особливо коли йдеться про відтворення думок героя, який перебуває в стані максимального нервового напруження. Акцентуючи на особливостях творчої манери письменниці, дослідник слушно зауважує, що її творам властиве «бінарноопозиційне

вибудовування художньої канви», а також виокремлює ґрунтовну роботу авторки над словом. До речі, про співзвучність творів О. Печорної із творами М. Коцюбинського А. Гурдуз акцентує в іншій статті «Романи Олени Печорної: логіка зв'язку», а, отже, розглядає вплив «школи» великого Сонцепоклонника на сучасне письменство. Серед іншого виокремлює імена Є. Гуцала, В. Дрозда, Р. Іваничука, Вал. Шевчука, у творчій площині яких перебуває О. Печорна й, мовляв, у перспективі цікаво досліджувати, як їхня творчість впливає на стиль, збагачує мистецьку палітру письменниці.

Простежуючи концепт води у романі «Химерниця», А. Гурдуз підкреслює, що образ води перетікає з одного твору О. Печорної в інший. Це ключовий образ, інколи персоналізований, й виступає як символ першооснови, жіночого начала та разом з тим «різноманітні, пов'язані з рідиною мовні натяки, сприяють інтенції мотиву повернення, а в системі мозаїчної структури міфопоетики роману – реалізації міфу першотворення. Відповідно актуалізована роль у романі наскрізного для метапрози авторки концепту пам'яті» [12, с. 46]. Звертає увагу дослідник і на концепт «крилатої» жінки у творах О. Печорної, що є специфічним для української прози перших десятиліть ХХІ ст. й майстерно підхоплений авторкою. Тут А. Гурдуз вбачає певні аналогії з творами Дари Корній, у яких, за словами дослідника, вперше образ «крилатості» жінки системно утвердився. Помічає А. Гурдуз ще одну важливу рису, зокрема те, що письменниця часто порівнює людину з тваринами та рослинами, що свідчить про тяжіння О. Печорної «до пантеїстичного змалювання людини в навколишньому світі» та вказує на певний зв'язок з романами Ж. Жіоно «Спів світу», «Хай збудеться моя радість» і частково – Е. Золя «Земля» [12, с. 45].

Досліджуючи сучасну жіночу прозу, А. Гурдуз окремо проводить паралелі між творчістю О. Печорної та письменниці з Рівненщини Алли Рогашко з акцентуванням на основних засобах створення міфопоетичної атмосфери в їхніх творах та виокремлює між ними типологічні подібності. На думку дослідника, окремої уваги заслуговує аспект структурно-формального

принципу формування міфопоетичного сегменту, оскільки примітною рисою творчості обох письменниць є тісний взаємозв'язок між всіма їхніми текстами. Дослідник зазначає, що у романному дискурсі О. Печорної «ірраціональне аранжування присутнє нестільки на сюжетно-образному рівні, скільки в плані певного почуттєвого навіювання читачу. Такому ефекту сприяють характерні для манери письменниці виражена тілесність (навіть тілоцентризм) і тенденція до всезагального системного уособлення природних явищ, об'єктів, абстракцій і т. ін.» [15, с. 18]. До спільних рис А. Гурдуз зараховує прийоми письма, тяжіння обидвох письменниць до майстерного володіння художнім словом, що вказує на багатство мовлення у тексті та наближені принципи його конструювання тощо.

З мовознавчої точки зору концепт ЛЮБОВ у творах О. Печорної розглядає Л. Мельник у статті «Концепт любов у романі Олени Печорної „Фортеця для серця”» (2021). Дослідниця з'ясовує смислове наповнення цього концепту крізь призму інтерактивної взаємодії персонажів твору, доводить, що він є виявом психоемоційної сфери та виокремлює вербальні засоби вираження його на різних мовних рівнях, зокрема лексичному, морфологічному, синтаксичному й стилістичному.

Проблему художнього осмислення багатогранного духовного світу сучасної жінки та специфіку характеротворення досліджувала В. Владимірова у статті «Художньо-рецептивна модель буття в романах Олени Печорної „Грішниця” й „Фортеця для серця”». Аналізовані твори В. Владимірова вважає тим матеріалом, в якому добре виписано історію становлення жіночої особистості, показано пошук духовних стрижнів жіночого «Я» у складних життєвих ситуаціях. На прикладі роману «Грішниця» дослідниця розмірковує про те, що психологічне здоров'я будь-якої дитини закладається у родинному середовищі, взаєминах між батьками і дітьми, відтак різноманітні негаразди впливають на виникнення неврозів, особистісних проблем. За словами В. Владимірової, обидві героїні – Лариса («Грішниця») і Леся («Фортеця для серця») відчують брак уваги з боку

батьків та позбавлені гармонійного спілкування з власною родиною, не відчуючи себе в повній безпеці, без психологічного затишку та підтримки. Все це негативно вплинуло на подальшу долю змальованих у творах жінок. Психотравматичні ситуації тримають героїнь у своїх лещатах, з яких практично неможливо виплутатися. У своїй статті В. Володимирова узагальнює, що «у рецептивній моделі буття автор уміло транслює читачам буттєво-метафізичні проблеми сучасної жінки, домінантними з яких є внутрішній стоїцизм, пошук справжніх духовних цінностей, любов, милосердя» [7].

З літературно-критичних матеріалів варто відзначити рецензії й читацькі відгуки про твори О. Печорної. На своєму ютуб каналі у рубриці «Ділюсь прочитаним» відома дубенська тележурналістка, громадська діячка, письменниця та блогерка Юлія Лісовська, яка нині працює ведучою новин та авторських програм, часто розповідає про книжкові новинки сучасної української літератури. У поле зору Ю. Лісовської потрапила й книга О. Печорної «Фортеця для серця». Характеризуючи роман письменниці, Ю. Лісовська зауважила, що «авторка пронизливо і гостро змальовує всі проблеми села: злидні, байдужість, заздрість, ревності – усе це є в романі. [...] Захоплює чиста, образна, виразна мова, слово. Ніби авторка смакує його, любить кожним його відтінком і саме ця любов до слова додає образності» [26]. Про інший роман О. Печорної «Грішниця» Ю. Лісовська висувала, що «це висококласний, майстерно написаний роман для жінок. [...] Письменниця хоче довести, що навіть у болоті, бруді живуть люди, які вміють і можуть відчувати. [...] О. Печорна ставила своїм завданням показати реалії українського життя, що варто боротися навіть тоді, коли потрапив на самісіньке дно. [...] Дуже швидко виникає емоційний контакт з книгою. Ти починаєш хвилюватися, співпереживати» [25].

Своїми роздумами про роман О. Печорної «Кола на воді» поділилася Ольга Герасименко на сайті «Друг читача», яка критично підходить до оцінки сюжетно-стильових особливостей твору та авторської манери оживляти явища

природи, абстрактні поняття, пишучи про них немов про людей. Надто гостро звучить читацький голос О. Герасименко у рядках: «Безперечно, «Кола на воді» – це роман, присвячений людським трагедіям та зламанним долям. Але надто вже сентиментальною та надуманою видалася мені її сюжетна лінія, сповнена дивовижних збігів обставин, містичних переплетінь людських доль та інших чудес. Крім цього, здається що авторка, котра торкається у своїй творчості таких страшних тем як насильство, алкоголізм, наркоманія, проституція та інших соціальних жахів, намагається пом'якшити цей жах за допомогою солодких меланхолійних деталей. Тому під кінець роману від смаку всюдисущого зеленого чаю робиться аж млосно, від вигляду барвистих метеликів хочеться втікати, а у кожній школярці, котра зустрічається на вулиці, починаєш бачити розумну та романтичну не по роках прихильницю Бетховена» [10]. Натомість інша читачка Жанна Капшук у рецензії «Грішне життя однієї праведниці» висловлює цілком протилежну думку про роман: «якщо відкинути зайву іронію, – зауважує рецензентка, – то варто віддати належне майстерності молодій письменниці: художня довершеність, якісний текст, глибокий сюжет і – головне – повне занурення авторки у внутрішній світ головної героїні, через що і ми можемо проникнутися її почуттями, – все це, безумовно, робить роман «Грішниця» гідним жіночої уваги» [21].

Ще одна читачка, яка підписалася ім'ям Валерія на сайті «Ua Modna», свій відгук розпочинає словами: «Не рекомендую вам читати книгу Олени Печорної «Кола на воді», тому що вона змусить вас ВІДЧУВАТИ. Всі почуття світу накриють вас з головою, як 10-метрова океанська хвиля. Після чого на поверхні душі довго блукатимуть кола – як відголоски від потрясіння, немов камінь впав у воду. Саме так. Ця книга є живим джерелом серед сірої буденності, одноманітності та марнотратства часу, життя і близьких людей в ньому. Але її ВАРТО прочитати тим, хто хоче повноцінно жити далі» [6]. У постскрипті авторка рецензії зазначає, що портал «Українська правда» цілком справедливо назвав Олену Печорну другою Люкою Дашвар, оскільки її

книги заторкують важливі суспільні проблеми. Щоправда, уподібнювати одну письменницю іншій, на наш погляд, є цілком недоречно.

Вже згадуваний вище роман «Фортеця для серця» рецензентка Катерина Холод оцінює в цілому позитивно та вважає, що він обов'язково сподобається читачам, які «люблять лоскотати собі нерви зворушливими і трагікомічними історіями» [21]. Та все ж не втримується від критичних зауважень та визнає, що «у цій книжці забагато фаталізму, який маскується під зворушливі розмови. Тому Печорна вирішила сильно підсолодити розповідь і оживила вмираючу сільську місцину історією кохання» [21].

Висновки до 1 розділу.

Як бачимо, художня творчість О. Печорної становить окремий пласт сучасної української жіночої прози, що, за оцінкою українських літературознавців, є справжнім феноменом української літератури. О. Печорна належить до кола тих письменниць, які у своїх творах порушують актуальні суспільні проблеми, зокрема темами її розповідей є невиліковні хвороби, алкоголізм, зґвалтування, проституція, вбивства. Загалом твори О. Печорної творять новий образ національного письменства.

РОЗДІЛ II.

ІСТОРИЧНЕ ТЛО ТА ОСОБИСТА ДОЛЯ У РОМАНІ О.ПЕЧОРНОЇ «У ЗАТІНКУ ЗЕМНОЇ ЖІНКИ»

2.1. Історія написання та документальна основа роману

Один з найновіших романів О. Печорної «У затінку земної жінки», який побачив світ у 2021 році у харківському видавництві «Клуб сімейного дозвілля», за словами письменниці, – це особлива книга у її житті, бо з нею пов'язана величезна кількість «вперше». Готуючи роман до друку, на написання якого письменниця витратила близько року, вперше опрацьовувала документальні матеріали, оскільки, відтворена у творі історія, була написана на основі реальних подій. У центрі подій – історія жінки, яка у часи війни врятувала ціле село. Австрійка за походженням, у дівочтві Франциска Францівна Цайтлер, а за чоловіком – Пономаренко, все своє життя прожила в Україні на Чернігівській землі, у селі Горбове (нині Куликівська ОТГ). Крім того, книга ілюстрована документальними світлинами Франциски Пономаренко та її родини.

В основу роману покладено реальну історію, яка розгорталася у ХХ столітті. Підказав тему для роману громадський активіст Володимир Демиденко, який одного вересневого дня зателефонував письменниці з наполегливим проханням: «Оленочко, мені вас порекомендувала Ірина Василівна Дорожкіна. Вам просто необхідно написати про цю дивовижну жінку, австрійку за походженням, але з українською долею. Напишіть, напишіть, будь ласка, про Франциску Францівну Цайтлер-Пономаренко». Саме з доброї чоловічої руки й народився ще один жіночий роман О. Печорної, яка втілила ідею В. Демиденка у життя. Відтак письменниця настільки пройнялася історією Франциски Пономаренко, що свого часу відвідала село Горбове Куликівського району, у якому проживала її героїня, побачила школу, де працювала жінка та навіть поспілкувалася з тими, хто особисто знав колишню вчительку: «Я дивилася в очі тих людей, бачила їхнє захоплення, щирість, теплоту і світло, з яким вони розповідали про неї, я зрозуміла, що тут,

мабуть, щось не так. Таку дивовижну долю могла прожити лише щаслива людина, ота, яка відчувала щастя» [51], – розповідає про свої враження О. Печорна.

Пономаренко (Цайтлер) Франциска Францівна (9.08.1895–7.10.1980) народилася у містечку Санкт-Маргаретен і так склалася доля, що вона закохалася у горбівського хлопця Захара Пономаренка, який у роки Першої світової війни потрапив у полон і опинився в Австрії. Зустріч і знайомство українця з австрійкою породила палке кохання у серцях молодих людей. В Австрії одного вересневого дня вони обвінчалися у костелі, там створили своє сімейне гніздечко, народилися діти, але Захар прагнув поїхати на батьківщину, бо дуже скучив за батьківською хатою й особливо нетерпілося юнакові познайомити батьків зі своєю сім'єю.

Навесні 1923 року Захар із Францискою та дітьми перетнули кордон Радянського Союзу, де на українській землі народився у них хлопчик. І коли прийшов час назад повертатися в Австрію, хлопчика, як громадянина Радянського Союзу, не відпускали за кордон, сама ж Франциска могла спокійно повертатися на батьківщину. Чоловіка із сином радянська влада не випускала з країни. І перед жінкою постав вибір: або повернутися в своє звичне, зрозуміле і комфортне життя, або залишитися в сім'ї Захара. Як справжня дружина і матір Франциска вирішила залишитися в Україні. Все її життя минуло у Горбове. У місцевій школі викладала німецьку мову, був період, коли працювала у колгоспі. Коли письменниця перебувала у цьому селі й спілкувалася з місцевими жителями, то її по-справжньому подивувало, з якою вдячністю односельці говорили про цю жінку, мовляв, така світла пам'ять про неї залишилася у спогадах людей. І тоді майстриня слова зрозуміла, що це однозначно її героїня.

О. Печорна зізнається, що для написання роману їй вперше довелося вивчати документи та краєзнавчі матеріали, знайомитися з учнівськими дослідженнями під керівництвом вчительки історії Наталії Хоменко. Все це

посилювало розуміння, що історія Франциски Пономаренко має бути обов'язково оприлюднена.

У своєму творі О. Печорна використовує принцип паралельної оповіді. Через своїх героїнь О. Печорна поєднала два часові простори: період Другої світової війни та сучасність. Всі герої сучасності вигадані, проте, за словами письменниці, цілком реальним голосом в цій історії є листи Тетяни Безушко-Граб, з якою вона познайомилася в соціальних мережах. Окрім листів Тетяни Безушко-Граб, в книгу увійшло чимало поетичних творів сучасних українських поетес з різних куточків України, це, зокрема, вірші Оксани Кузів, Марини Лапай, Наталі Шевченко, Наталки Фурси, що значно удосконалили та поглибили сюжетну канву тексту.

2.2. Особливості творення образу жінки на сторінках роману «У затінку земної жінки»

Письменниця стверджує, що її книга містить багато підказок, як жінці бути щасливою. Трансформація жінки, відчуття власної жіночості, пізнання свого єства, сутності привідкриває завісу глибокого і чуттєвого жіночого світу. Коли жінка контактує із собою справжньою, вона наповнюється неймовірним щастям, з'являється енергія, завдяки якій навколо все розквітає, а життя забарвлюється кольорами веселки. Багато таких речей, пов'язаних із жіночою природою та жіночим щастям, щоденним позитивним мисленням О. Печорній допомогла зрозуміти психологиня і тренерка зі щастя Алла Клименко. Письменниця прагнула закодувати у слово світлу енергетику. Незважаючи на весь трагізм і драматизм історії життя Франциски Францівни Пономаренко, її історія оповита світлом і добром. Авторка ставила за мету максимально передати внутрішню сутність, показати душу Франциски, сповненої самопожертви і любові до всього, що її оточувало у житті.

Символізм назви твору пояснюється тим, що завдяки Францисці трагічного вересня 1941 року врятувалося ціле село. У затінку звичайної земної жінки було збережено життя сотні людей. Це історія про хоробрість, любов та незламність у душі. Авторка називає цю книгу «жіночим

багатоголоссям». Оскільки тут йдеться не лише про головну героїню жінку, а їх насправді у творі багато. І, мабуть, це найбільш жіноча за своєю суттю книга, – характеризує написане Олена Печорна.

З'ясовуючи питання сюжетно-композиційних особливостей твору, роман «У затінку земної жінки» побудовано у формі паралельної оповіді, містить короткий вступ, сім розділів («Передзим'я», «Чужинка», «Втрата», «Сум'яття», «Пускаючи коріння», «Передчуття», «Подвиг любові»), епілог та післямову. Кожен новий розділ книги відкривається віршем сучасних поетес, які передають настрій та увиразнюють змістове наповнення авторського тексту.

У творі наявні дві центральні жіночі постаті – журналістка Жанна Валеріївна Коломієць («ще кілька тижнів тому талановита, успішна, а найголовніше – перспективна журналістка столичного глянцю» [39, с. 8]), яка через фінансові труднощі переїжджає до батьків чоловіка у село, вона ж і розповідає історію Франциски Пономаренко. Авторка співставляє обидвох героїнь, дещо наближено показує їхні долі. Жанна, як і Франциска, опиняється у чужому їй середовищі, серед чоловікової рідні. До цього Жанна трималася віддалено від нової родини: «Вона ніколи не любила гостювати у свекрів. Ніколи. З перших днів стосунків з Максимом вони якось виокремились, чи то пак відкололися від сільського раю. Приїздили – так, проте рідко» [39, с. 13]. Їй незатишно на новому місці, вона почуває себе самотньою. Жінка пригнічена не лише морально, а й фізично недомагає через свою вагітність. Голова Жанны переобтяжена роздумами про новий етап життя, її непокоїть те, що все довкола незнайоме і чуже, навіть з батьками особливо не контактує: «Так, Жанночко, так. Ти тут чужа... І ніколи своєю не станеш» [39, с. 18]. Єдиним порятунком стає старенький ноутбук, якому звіряє свої думки, а найголовніше вона розпочала роботу над новою книгою. І ця книга про Франциску Пономаренко.

Авторка переплітає історії двох жінок, заглиблюється у їхній внутрішній світ. Схожі вони ще й тим, що в обидвох є діти. У Франциски старший – Іванко, дві донечки – Марійка і Фаня й четверту дитину, хлопчика, австрійка народила

у Горбовому, а потім були ще діти. У Жанни старший – шестикласник Ваня, середульша – семирічна Варя й народжує третє дитя – дівчинку. Важливу роль у творі відіграє слово оповідача, через яке письменниця передає настрій героїнь, їхні почуття та переживання.

Після переїзду у село Пенязівка, стосунки Жанни з чоловіком помітно охололи. Максим влаштувався на роботу в адміністрацію ОТГ, допізна там затримувався, інколи дозволяв прикрикнути на дружину: «Дивилася на чоловіка, ніби вперше бачила. Чужий, геть чужий, вона вже й не знає, що в нього на серці» [39, с. 43], – мучили сумніви Жанну. Через, начебто, велику зайнятість Максим інколи взагалі забував поцікавитися, як минув день у дружини та дітей. Через деякий час Максим вирішує з батьківської хати переїхати з сім'єю у Куликівці, де було основне місце його роботи, щоб можна було частіше бачити рідних. Переїзд особливо не вплинув на внутрішній стан Жанни, їй було боляче і самотньо: «Дивилася на себе в дзеркало й не впізнавала. Здавалося, що від неї колишньої не лишилося нічого, ні-чо-гі-сінь-ко. Вона навіть не підозрювала, що кілька місяців внутрішньої напруги здатні аж настільки змінити людину. Певно, щось схоже відчувають люди в стані клінічної смерті: моторошна невагомість посеред прірви, ти летиш сторчака й летиш, а дна все одно не дістатися. Що ж, вона ніби дісталася, відчула твердь під ногами й навіть видихнула з полегкістю, адже дім, чоловік, діти. Тоді чому іноді спиняється посеред вітальні, заплющує очі й ледве стримується, аби не закричати – скільки є сил, так, щоб уся Куликівка стрепенулась і прокинулась нарешті. Хоче кричати, натомість починає плакати, як дитина. Безутішно, навзрид, до одуріння, а головне ж – безпричинно» [39, с. 79–80].

Франциска також переживає подібні емоції: «Здається, ще мить – і темінь поглине її душевну рівновагу остаточно» [39, с. 50], однак вміє себе заспокоїти. Душу жінки гріють спогади про рідну матір, її життєві настанови, особливо вислів, який та часто любила повторювати: «Спокій серця – то головна сила жінки» [39, с. 50]. Франциска знаходила відряду серед тих, хто її оточував, а найбільше у дітях та чоловікові. Проте несподіване горе обпекло

любляче серце Франциски. Втрата синочка Іванка стала невилгою раною на все життя жінки: «Як вона, бідолашна, противилася, як пручалася, усім єством заперечувала можливість існування в цьому світі без нього, без свого первістка» [39, с. 74]; «Однак то й насправду була найглибша таїна змученого материнського серця, найтяжча ноша й найстрашніша біда» [39, с. 76]. Порятунком для Франциски стало народження другого хлопчика, якого, як і померлого, назвали Іванком: «І наче змилювалося життя, усміхнулося. Повернуло повноту барв, задзвеніло, заспівало до чинки 1923-го року від Різдва Христового» [39, с. 91]. І яку ж потрібно мати відвагу, щоб кардинально змінити свою долю в останній момент. Не змогла Франциска залишити дитятко в Україні, а сама поїхати на рідну землю. Вона зробила свій непростий вибір, бо ж любов до рідного чада перевершила усі її бажання та мрії.

Були у житті Франциски і втрати, і радості. Згодом померла донька Марійка, народжена ще в Австрії, проте народжувалися інші діти: «Господь щедро дарував їй нові життя і благословляв материнством: десять разів судилося їй народити, десять разів чула перший крик немовляти, десять разів тулила новонароджене дитя до своїх грудей, сповивала, заколисувала нову долю чи долечку... Та не всі біля мами лишилися, ой не всі. Здіймалися до неба її дітки зовсім маленькими, янголятами потішними в рай відходили. [...] П'ять разів німа вічність приходила й п'ять разів серце глибшим робилося, доки корінням у горбівську землю не вросло міцно й густо. Уже не вирвати, не розірвати й не розкряти» [39, с. 162].

Авторка показує жінку вольовою і сильною, здатною блискавично приймати рішення. Характер Франциски розкривається ще в одному епізоді, під час воєнних дій Другої світової війни восени 1941 року, коли в село прийшли німці й почали розправлятися з місцевими жителями. У перші дні окупації заарештували майже всіх чоловіків та підлітків. Німецькі офіцери вишукували комуністів, яких одразу розстрілювали. У критичний момент австрійка заступилася за людей, звернувшись до німецького офіцера рідною мовою та запевнивши, що серед арештованих чоловіків немає ні комуністів, ні

злочинців й запросила відпустити їх: «Прожила в Горбові майже двадцять років, народила дітей і ніколи... За всі двадцять років не бачила підступу й зла. Мої діти – їхні діти. Моє життя – їхні життя. Горбівці – мирні люди» [39, с. 223]. Якщо ж її прохання не буде виконано, Франциска пригрозила доповісти про все вищому керівництву. Доказом того, що вона є австрійкою за походженням, став лист із дому. Старший офіцер наказав покликати Віллера Вельфліна, німецького військового, який походив із міста Санкт-Маргаретен, щоб той упізнав жінку. Віллер, який жив по сусідству з родиною Франциски, таки упізнав її. Цей щасливий випадок став рятівним і для Франциски, і для всіх горбівчан.

Відтак люди нарекли Франциску своєю берегинею. Кожен, хто потребував допомоги, звертався до австрійки, яка жодного разу нікому не відмовила, особливо підтримувала вдів та сиріт. Після повернення Захара із полону, порятувала від смерті і чоловіка, який прийшов додому слабим та немичним: «Кров'ю харкав, задихався, кашель його зі світу зводив, тільки не звів – жінка шлях собою загородила, любов'ю своєю, турботою, ласкою. У смерті «чахоточної» роки життя відвоювала, ніхто не вірив, а змогла» [39, с. 249].

Різнило обох героїнь те, що Франциска в особі матері Захара – Горпині знайшла свою другу «матір», до якої зверталася не інакше, як «мамо», натомість Жанна так і не зуміла зблизитися із Максимовою матір'ю. Проте душевно розкрилася сусідці, колишній вчительці Ніні Павлівні. На відміну від Франциски, яка відразу зрозуміла, що у минуле життя немає вороття, образ Жанни за своєю природою є динамічним. Всередині неї відбувається певна трансформація. Поступове усвідомлення того, що так, як було раніше, уже не буде, потроху повертало жінку до адекватного сприйняття реальності, в якій потрібно було будувати нове життя. Несподівано Жанна отримує пропозицію роботи у сусідньому селі Горбове, у якому колись опинилася Франциска. Проведення вільного часу за улюбленою роботою також допомогло Жанні впоратися із депресією, яка була спричинена не лише зміною місця

проживання, а й вагітністю, яка супроводжувалася надмірною емоційністю. Взяти хоча б за приклад епізод, коли Жанна тримала в руках кошеня, яке настільки розчулило жінку, що по її обличчю мимоволі текли «сльози зворушення, ніжності й замилювання» [39, с. 145].

Хоч О. Печорна стверджує, що всі герої, окрім Франциски, вигадані, все ж в образі Жанни проглядається образ самої письменниці. Наче від себе передає відчуті емоції від реальної поїздки у село Горбове. У фіналі твору її героїня також приїжджає у Горбове, щоб поспілкуватися з місцевими жителями, побувати у школі, церкві Різдва Богородиці, до річі, кошти на добудову якої збирала громада Санкт-Маргаретена та відвідати місце останнього спочинку Франциски Пономаренко. Промовисто звучать рядки у тексті: «Жанна не знайшлася, що відповісти, сиділа мовчки, зворушена й принишкла. Дивилась, як полудневе сонце неспішно обцілює дах, вигріває цегляні стіни, віддзеркалює небо на хресті, дивилась і запитувала: скільки? Це скільки вищої Любові мало вмістити серце жінки? Скільки духу, віри й прийняття, щоб отакий слід на землі лишився...» [39, с. 256].

Висновки до 2 розділу.

Героїні твору є справжніми особистостями: освічені, віддані улюбленій справі. Після переїзду в село, виправдовуючи своє пізнє повернення з роботи, Максим дорікає Жанні, що та колись також засиджувалася у редакції, мовляв, з головою поринала у свою журналістику. Франциска ж не лише працювала у школі, а й опанувала всі види жіночої роботи: «готувала, прала, прибирала, поралася біля землі, пряла, ткала, шила, навчилася вишивати» [39, с. 126]. Водночас вони люблячі і чуттєві, з притаманним почуттям обов'язку та відповідальністю, які зуміли приборкати свої внутрішні страхи та адаптуватися до нових умов існування. Образи Франциски та Жанни уособлюють найкращі риси жіночності та материнства, доброти і любові. І кожна з них через певні випробування таки знайшла свою стежину до особистого щастя.

РОЗДІЛ III

ХУДОЖНЄ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГРІХА У РОМАНІ О. ПЕЧОРНОЇ «ХИМЕРНИЦЯ»

3.1. Роман «Химерниця: історія створення та наукове прочитання»

Роман «Химерниця» О. Печорної побачив світ у 2020 році, це четвертий твір у творчому доробку письменниці, над яким авторка працювала протягом п'яти років. Про це вона розповідала у ранковому ефірі Чернігівського суспільного телебачення 3 березня 2020 року. Проте зауважила, що не увесь свій час вона приділяла роботі з текстом. Були такі періоди, коли інші справи відволікали від написання твору. Інколи подумки піддавала сумнівам, чи вдасться коли-небудь поставити крапку у цьому романі: «Відчуття, що ця історія без кінця, а потім, коли в кінці був поставлений розділовий знак, я зрозуміла, що все було дарма. Мене висмикувало тому, що я просто не готова була розповісти про цю історію так, як мала б розповісти. [...] За цей період я просто змінилася внутрішньо, тому доводилося попрацювати із текстом. [...] Щось видалялося, щось додавалося, щось поглиблювалося і цей період був найтривалішим» [42]. За словами письменниці, «Химерниця» для неї особлива, бо таке відчуття, що тримаючи в руках цю книгу, «наче тримаєш трійню»

За кілька місяців від своєї появи, книжка встигла завоювати читацький інтерес. На одній із презентацій, яка відбулася у Чернігівській обласній науковій бібліотеці імені В. Короленка, письменниця зізналася, що звернутися до гостро соціальної теми – сексуального насилля над жінкою спонукали її гучні кримінальні справи, які сколихнули українське суспільство у 2012 – 2013 роках, зокрема зґвалтування Оксани Макар у Миколаєві та Ірини Крашкової у Врадіївці. Болісно переживаючи ті події, письменниця зауважує: «Кожна книга проростає з такого собі зернятка, а в цьому випадку оці всі справи, це були справжні „снаряди“, які мене буквально „розстрілювали“. І я зрозуміла, що просто не можу мовчати» [48]. У цьому творі, як і в інших своїх романах

О. Печорна привертає увагу до проблем українського жіноцтва та стверджує, що «Для мене всі книги – це діти, а про цей роман можна сказати, що це трійня [...]». Це роман про три жіночі долі й одну фатальну новорічну ніч, про гріх та спокуту. Про те, що за кожну провину, неодмінно приходить розплата» [48]. Акцентуючи увагу на змісті книги, О. Печорна, крім того, вказує і на інші проблеми, які стають причиною важких злочинів: «Жертви і кати – це ті діти, які не мали контакту з батьками, їх ростила вулиця. І мені б хотілося, аби кожен читач отак по-справжньому зазирнув всередину своїх стосунків з дитиною. Бо чисто зовнішньо це може виглядати, як успішна сім'я, успішні батьки, а контакту нема. Дитина росте сама по собі. І це ж добре, як Господь направить в кращий шлях, а якщо буде якась компанія?!» [42]. Як виявляється, історія героїв у романі «Химерниця» має свою реальну основу, на якій побудований сюжет. Письменниця свого часу ознайомила з газетною заміткою, в якій розповідалося про злочин людей із органів влади: «Там дуже впливові місцеві чиновники викинули на узбіччя просто як сміття дівчинку. Вона була із звичайної родини, справі не дали ходу, і тут втрутилися вищі сили. Тому «Химерниця» дещо містична в якихось моментах. Що мене вразило, у кожного з трьох чоловіків почало щось траплятися трагічне в житті» [42]. Так і в романі кожен несе свою розплату за вчинену наругу над юними дівчатами. Та все ж письменниця зізнається, коли її запитують, чи реальні події та ситуації, в які потрапляють герої та чи є у них прототипи: «реальних прототипів нема, але, на превеликий жаль, більшість ситуацій, у яких опиняються герої, це наша реальність» [30].

Творчість О. Печорної, яка активно розвивається з 2010 року, за визначенням А. Гурдуза, в руслі літературної школи М. Коцюбинського, викликає науковий інтерес з боку сучасних дослідників. Наприклад, А. Гурдуз не оминає увагою жоден роман письменниці та простежує між ними ідейно-тематичний перегук. Про це вже йшлося у першому розділі нашої роботи.

Щоб простежити концепт води у романі «Химерниця», А. Гурдуз вдається до розлогого цитування фрагментів із твору – фразеологічних

конструкцій, у яких наявна водна складова, що унаочнюють переживання та властивості персонажів. Наводить у приклад асоціативні порівняльні звороти та метафоричні описи. До всього, дослідник виокремлює найбільш знакові концепти, які є наскрізними у книзі та мають глибоке символічне значення: концепт пам'яті, «крилатої» жінки, що «посилує резонансність звучання в ній концепту води» [12, с. 46].

У статті Н. Герасименко «Жіноча література: чи справді „рожева“?» (2015) у контексті розгляду особливостей «жіночого роману» йдеться і про творчість О. Печорної, котра у своїх творах порушує соціальні проблеми. Зокрема дослідниця називає тему вимираючого села, сільської школи і педагогів у ній, яку розробляє О. Печорна. У романі «Химерниця» також частково порушується тема села. Село стає рятівним для багатодітної матері Вальки. Переїзд з дітьми у село позитивно вплинув на її психологічний стан. Сільська робота повернула жінку до життя та вивела із алкогольної депресії.

На Фейсбучній сторінці Моя книга прочитуємо враження від Книгоманії про роман «Химерниця» О. Печорної: «У цій книзі немає жодної щасливої жінки. Доля кожної героїні, як головних, так і другорядних, сповнена горя, насильства та болю. Дівчатка з дитбудинку, повія, дружина тирана чи алкоголіка, багатодітна мати чи та, що втратила немовля, стара діва... Авторка подає цілу низку життєвих ситуацій, де жінкам перепадають надто складні випробування. Часом вони знаходять сили їх долати, часом ні. Що типово, вони залишаються з цими проблемами практично наодинці. І не всі кривдники таки розплачуються за свої дії» [33]. Щодо критичних зауважень, у відгуку зазначено, що окремі сюжетні лінії роману не розкриті, через що залишається відчуття незавершеності й розв'язка до кінця незрозуміла, мовляв, хотілося б більшої ясності у викладі і що книга депресивна, не для розваги.

Доречно все ж звернутися до професійної критики, наприклад, кандидат педагогічних наук, доцент Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя, член НСПУ О. Забарний, аналізуючи п'ять романів колишньої студентки О. Печорної (Олени Штупун), слушно

підкреслив унікальність творчого пера письменниці: «Твори письменниці Олени Печорної відрізняються особливою організацією сюжету, включають ретроспекцію, багатоплановість, характеризуються відкритою авторською позицією, поєднанням аналізу і коментаря описуваних подій, а також використанням різноманітних позасюжетних елементів і засобів документальності. Фактографічність, «жорсткий реалізм» нерідко з'єднуються в творах Олени Печорної з тонким ліризмом, тому найбільш часто використовуються жанри соціально-психологічного, сентиментального оповідання, роману-життєпису, розповіді. Жанрова специфіка творів Олени Печорної залежить від широти узагальнень, постановки кола питань. У своїх романах авторка йде від побутових конфліктів до соціальних, а потім – до загальнолюдських» [18, с. 94].

3.2. Проблема гріха у біблійному вимірі

Морально-етична проблема гріха та спокути умовно відсилає до головної книги буття – Біблії, де слово «гріх» вживається у понад 400 разів. Перша згадка про гріх міститься у Старому Завіті Першій книзі Мойсеєвій – «Книзі Буття» у вірші третьому «Прабатьківський гріх», коли перші люди скуштували заборонені плоди із дерева, що було посередині раю. Спокушені дияволом, Адам і Єва порушили Закон Божий. Через що відбулося пізнання «добра і зла», вони відкрили свої душі для усякої скверни. Гріх породжує наступні гріхи, які множаться з початком існування людства. Так влаштована природа людини, що вона у своїй суті є гріховною, успадкувавши цей порок від Адамових часів.

У Старому Завіті описується чимало гріхів, що вчиняли нащадки Адама і Єви. Господь, звертаючись до Каїна, промовляє: «Чого ти розгнівався, і чого похилилось обличчя твоє? Отож, коли ти добре робитимеш, то підіймеш обличчя своє, а коли недобре, то в дверях гріх підстерігає. І до тебе його пожадання, а ти мусиш над ним панувати» [4, с. 12]. Каїн піддався гріхові, убивши Авеля. Він не зміг знайти у собі силу, щоб стати над ним, не

вплутатися у його тенета. Заздрість та недовіра закралися у свідомість Каїна, у котрого власні амбіції превалювали над Законом Божим.

В іншому розділі «Хамів гріх проти батька» описується гріх Хама, сина Ноя, який побачив наготу свого батька та розповів про це своїм братам, за що був проклятий Ноєм, прирікши сина на рабство. «Тяжкий» був гріх Содому і Гоморри: «Через те, що крик з Содому й Гоморри великий, і що гріх їхній став дуже тяжкий» [4, с. 23]. Проживаючи на багатій та родючій землі, жителі цих міст були особливо злими та грішними, бо вели аморальний спосіб життя, жили у розпусті, споживали їжу, вживали напої, не звертаючи увагу на бідних та нужденних, знущалися над чужинцями. За це Господь послав розплату на Содом і Гоморру, повністю їх знищуючи. З врятованих Господом були лише Лот та його дружина з доньками, котрі згодом вчинили гріхопадіння зі своїм батьком. Прагнучи продовження роду, доньки напоїли Лота вином та по черзі злягалися з ним, після чого народили від батька синів.

У кінці Першої книги Мойсеєвої «Книзі Буття» йдеться про прощення гріхів Йосипом, сином Якова, своїм братам, які після смерті батька звернулися до нього зі словами: «Батько твій заповів був перед своєю смертю кажучи: Отак скажіть Йосипові: Прошу, вибач гріх братів твоїх та їхню провину, бо вони тобі зло були заподіяли! А тепер вибач гріх рабам Бога батька твого!» [4, с. 61]. На що Йосип відповів їм: «Не бійтеся, бо хіба ж я замість Бога? Ви задумували були на мене зло, та Бог задумав те на добре, щоб зробити, як вийшло сьогодні, – щоб заховати при житті великий народ! А тепер не лякайтеся – я буду утримувати вас та дітей ваших!» [4, с. 61]. Дотримуючись морального Божого закону, людина живе у згоді з власною совістю, а, отже, творить добро. Бог як єдине джерело життя допомагає людині знайти порятунок для власної душі, врятувати себе та отримати життя вічне.

Як бачимо, гріхи, що описуються у Книзі Буття, мають всезагальний характер. Виразником гріха є вибраний народ, що живе проти Закону Божого та проявляється у вигляді несправедливості, невірності, невдячності, непослуху, зради Господу, фізичних втіх, убивства, ідолопоклонства тощо.

Підтверджують це слова Мойсея до Господа: «О, згрішив цей народ великим гріхом, – вони зробили собі золотих богів! А тепер, коли б Ти пробачив їм їхній гріх! А як ні, – витри мене з книги Своєї, яку Ти написав...» [4, с. 96] тощо. Натомість Всевишній, звертаючись до Мойсея, промовляє: «Господь, Господь, – Бог милосердний, і милостивий, довготерпеливий, і багатомилостивий та правдивий, що дотримує милість для тисяч, що вибачає провину й переступ та гріх, та певне не вважає чистим винуватого, бо карає провину батьків на дітях, і на дітях дітей, і на третіх, і на четвертих поколіннях» [4, с. 97]. Віра у те, що Господь милостивий, котрий опікується кожною живою душею, відкриває шлях до очищення та спасіння.

У Новому Завіті з вуст Ісуса Христа часто зринає про гріх та як боротися із ним. Учень Петро запитує Учителя, скільки разів треба прощати гріхи братові: «Господи, – скільки разів брат мій може згрішити проти мене, а я маю прощати йому? Чи до семи раз?» Ісус промовляє до нього: «Не кажу тобі – до семи раз, але аж до сорока раз по семи!» [4, с. 912]. Події Нового Завіту відкривають глибину сили гріха, що лежить у площині смерті Ісуса Христа, котрий взяв на Себе гріх світу: «Оце Агнець Божий, що на Себе гріх світу бере!» [4, с. 987]. Ісус Христос приймає зіпсовану гріхом людську природу та після сорокаденного посту в пустелі приборкує тілесну пожадливість та життєву гордість. На всі спокуси диявола щодо їжі, влади земної, кинутися у Єрусалимі з храму додолу Ісус Христос дає однозначну ствердну відповідь: «Сказано: Не спокушай Господа Бога свого!» [4, с. 955]. Навчаючи та власними ділами Ісус Христос показує непримиренне ставлення до гріха, Він промовляє до учнів такі слова: «Прийміть Духа Святого! Кому гріхи простите – простяться їм, а кому затримаєте – то затримуються!» [4, с. 1012]. Наділений владою прощати людям гріхи, Ісус Христос благословляє на цей шлях і Своїх апостолів, а через них і їх послідовників, щоб вони також могли прощати гріхи.

Проблемі гріха приділяє увагу св. апостол Павло, котрий описує джерела його походження та що він закорінений у злому пожаданні і проявляється у гордині і похотях тіла, а це веде до загибелі. Апостол Павло перелічує гріхи,

що відноситься до морального зла: «Хіба ж ви не знаєте, що несправедні не успадкують Божого Царства? Не обманюйте себе: ні розпусники, ні ідоляни, ні перелюбники, ні блудодійники, ні мужоложники, ні злодії, ні користолюбці, ні п'яниці, ні злоріки, ні хижаки – Царства Божого не успадкують вони!» [4, с. 1064].

У теології є окрема наука – гамартіологія, яка вивчає питання виникнення гріха та його вплив на людство. Якщо у Біблії гріх – це порушення Божого Закону, то з наукової точки зору природа гріха має успадкований й обраний людиною особисто характер. Наука пояснює, чому Бог засуджує за гріхи та вказує як вирішити проблему гріха з погляду викупної жертви Ісуса Христа: «А Божя правда через віру в Ісуса Христа в усіх і на всіх, хто вірує, бо різниці немає, бо всі згрішили, і позбавлені Божої слави, але дарма виправдуються Його благодаттю, через відкуплення, що в Ісусі Христі, що Його Бог дав у жертву примирення в крові Його через віру, щоб виявити Свою правду через відпущення давніше вчинених гріхів...» [4, с.1050], – гласить Послання св. апостола Павла до римлян.

На цій проблемі акцентує і св. апостол Іван, називаючи гріх беззаконням і диявольським насінням: «Кожен, хто чинить гріх, чинить і беззаконня. Бо гріх – то беззаконня. І ви знаєте, що Він був з'явився, щоб гріхи наші взяти, а гріха в Нім нема. Кожен, хто в Нім пробуває, не грішить; усякий, хто грішить, не бачив Його, і не пізнав Його. [...] Хто чинить гріх, той від диявола, бо диявол грішить від початку. Тому-то з'явився Син Божий, щоб знищити справи диявола. Кожен, хто родився від Бога, не чинить гріха, бо в ній пробуває насіння Його. І не може грішити, бо від Бога народжений він» [4, с. 1131]. У Першому соборному посланні апостол Іван закликає молитися за «грішних братів» та пов'язує гріх зі смертю: «Є й гріх на смерть, – не про нього кажу, щоб молився. Усяка неправда – то гріх. Та є гріх не на смерть. [...] Ми знаємо, що ми від Бога, і що весь світ лежить у злі» [4, с. 1133]. І ті, хто стверджує, що не мають гріха, то обманюють себе і свідчать неправдиво.

Учень Ісуса Христа апостол Петро проголошував, що гріх можна викорінити любов'ю: «Найперше майте щиру любов один до одного, бо любов покриває багато гріхів!» [4, с. 1126] та вказував жити по-Божому, бо як Ісус Христос постраждав тілом за людські гріхи, так і людина, котра постраждала тілом перестає грішити, «щоб решту часу в тілі жити вже не для пожадливоростей людських, а для Божої волі» [4, с. 1126]. Любов як моральне почуття та найголовніша чеснота у біблійному вимірі базується насамперед на вірі, виявом якої є: чеснота, а в ній – пізнання, в пізнанні – стримання, а у стриманні – терпеливість, в терпеливості – благочестя, у благочесті – братерство, і у братерстві – любов. І коли все це присутнє в людині і примножується нею, тоді пізнає вона Ісуса Христа, «А хто цього не має, той сліпий, короткозорий, він забув про очищення з своїх давніх гріхів» [4, с. 1128]. Через гріх людина спотворює себе та втрачає любов й віддаляється від Бога.

Гріховна природа зумовлює певні стани, в яких перебуває людина. Вони класифікуються за ступенем важкості. Гріховні вчинки людини поділяються на дві категорії – смертельні і повсякденні, тобто важкі та легкі. Смертельним гріхом вважається той стан, коли людина не хоче вийти із поля зла, вона свідомо відмовляється від спокути, а, навпаки, продовжує вчиняти гріховні дії, що зчаста пов'язуються зі смертю духовного життя. У скоєнні смертельних гріхів людина йде проти Святого Духа, відкидає Бога та Його настанови, свідомо їм противиться, а також заперечує Божественні істини. У Євангелії від св. Матвія сказано: «Тому-то кажу вам: усякий гріх, навіть богозневага, проститься людям, але богозневага на Духа не проститься! І як скажете хто слово на Людського Сина, то йому проститься те; а коли скаже проти Духа Святого, – не проститься того йому ані в цій віці, ані в майбутнім!» [4, с. 904]. Відкидаючи Святого Духа, людина відмежовує себе від джерела, з якого виходить благодать навернення. Сімома головними гріхами вважаються: гордість, захланність, похоть або розпуста, заздрість, непомірність, гнів, лінощі.

Серед названих важких гріхів – похіть або розпуста, що стосується задоволення статевого потягу, отримання сексуальної насолоди дає початок іншим гріхам. У Книзі пророка Єзекиїля читаємо: «У твоїй нечистоті є розпуста. За те, що я чистив тебе, але чистим не став ти, ти з своєї нечистоти вже не відчистишся, аж поки Я не заспокою Свою лютість на тобі. Я, Господь, це казав, – і надійде воно! І зроблю, не звільню, і не змилюся – за твоїми дорогами та за твоїми ділами засудять тебе, – це Господь Бог промовляє!» [4, с. 794]. У Євангелії від св. Матвія йдеться про те, що тяжкі гріхи зароджуються у серці: «Що ж виходить із уст, те походить із серця, – воно опоганює людину. Бо з серця виходять лихі думки, душогубства, перелюби, розпуста, крадіж, неправдиві засвідчення, богозневаги. Оце те, що людину опоганює» [4, с. 908]. Породжені тілом гріхи – перелюб, нечистість, розпуста, ідолопоклонство, чари, ворожнечі, сварки, заздрість, гнів, суперечки, незгоди, заздрощі, п'янство, гуляння віддаляють людину від Святого Духа, плодом якого є любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, добрість, вірність.

Винуватцем гріха є сама людина, чим і визначається її моральна стійкість. Спокуса – одна із першопричин, на що піддається людина на шляху до скоєння гріха. У Біблії диявол спокушував Адама і Єву, Йова, апостолів, Ісуса Христа. У Євангелії від святого Матвія мовиться: «Від спокус горе світові, – бо мусять спокуси прийти; надто горе людині, що від неї приходить спокуса!» [4, с. 911]. Зовнішній світ лише підштовхує людину до гріха, диявол впливає на неї опосередковано, тому не є його причиною, все залежить від людської волі, якою вона керується. Воля людини є вільною від будь-яких впливів. А от спокуса, джерелом якої є диявол, здатна довести людину до гріха. І ніхто не застрахований від спокуси, будь-хто може піддатися її дії. Чим сильніша воля, тим легше протистояти спокусі. У Біблії сказано: «Коли тільки рука твоя, чи нога твоя спокушає тебе – відітни її й кинь від себе: краще тобі увійти в життя одноруким або одноногим, ніж обома руками чи з обома ногами бути вкиненому в огонь вічний» [4, с. 911]. Крім того, спокуса не лише провокується дияволом, а й допускається Богом, щоб людина пройшла певне

випробування задля власного удосконалення, духовної зрілості: «[...] але вірний Бог, Який не попустить, щоб ви випробувалися більше, ніж можете, але при спробі й полегшення дасть, щоб знести могли ви її» [4, с. 1068], – йдеться у Першому посланні святого апостола Павла до Коринтян. І тут важливо протистояти, мобілізувати волю, бо причина гріха криється лише в самій людині. Якщо воля слабка, піддається спокусам, то й зароджується гріх.

Отже, можна зробити висновок, що причиною гріха є не Бог, не диявол і не світ, що є лише джерелом спокус, а сама людина, котра піддається спокусам та її воля.

3.3. Праведне і гріховне у долі героїв роману «Химерниця»

Проблема гріха є наскрізною у романі О. Печорної «Химерниця», де кожен з героїв несе розплату за скоєне в житті. В основі твору драматична історія про три жіночі долі, які склалися після однієї фатальної новорічної ночі. Сама ж письменниця характеризує зміст своєї книги так: «Це історія про те, як дівчинка-квітка може стати в одну мить об'єктом миттєвої тілесної насолоди. Це історія про вину і провину, про те, що в цьому світі існує рівновага і за кожен скоєний гріх доводиться його спокутувати в теперішньому» [47].

Композиційно роман складається з двох частин – «На хуторі» та «Поміж чужих гріхів». Друга частина поділена на три розділи – «Танцюристка», «Мамка», «Безкрила», які розповідають про долю колись скривджених дівчат. У творі наявні чотири сюжетні лінії – історії скривджених дівчат Анжеліки, Наталії, Інни та в основі твору доля сімнадцятирічної Руслани, котра розплачується здоров'ям за гріхи свого батька.

У першій частині постає історія хворої дівчини Русі, доньки очільника провінційного міста Городового, власника цегельного заводу Миколи Петровича Перебийноса: «[...] мужик серйозний, двадцятитисячне місто в порядку тримає і бізнес такий-сякий» [41, с. 11]. Русі сімнадцять років, вона безгрішна і чиста: «Світловолоса, худенька, очі – водичка. Чисті» [41, с. 25]. Однак з дитинства дівчинка страждає на вроджену доброякісну пухлину

легень – Гамартому, стан якої одного разу раптово погіршився під час уроку фізкультури. За допомогою батько їде у село Джерельне, де на хуторі Лісовий жила місцева знахарка Марія Семенівна Шептулиха, дружина лісника, котра вже як сорок днів покинула цей світ. А замість неї, у її хаті, оселилася молода дівчина Інга, про походження котрої фактично ніхто нічого не знав. На вигляд чудна, химерницею нарекли: «Прибилась знайда в їхні краї років зо два тому, хто така і звідки – й до сьогодні не знають. Живе собі та й живе, нікого не чіпає, сторониться. [...] Молоденька, смаглява, очі темні, аж чорнючі, зиркне віддаля ними, наче мурах за комір сипне, і піде, так і не озвавшись. Ой чудна. Гляди, мо', циганське плем'я...» [41, с. 8]. Зустріч з Інгою посіяла у душі Миколи Петровича спочатку недовіру, а згодом у її закутках закрався страх від почутого. Дівчина назвала його убивцею та констатувала на тому, що вже відбулося у житті чоловіка та що його ще очікує: «Сам винен. В усьому винен сам. Від людей сховаєш, а правда все одно знайде... І забере найдорожче» [41, с. 30]. Усе приховане стає явним, лиш на все має прийти свій час. Вона натякнула на давні гріхи і що хвороба його доньки – це своєрідна відплата за батькові провини: «Хороша у вас дівчинка. Справді... хороша. Легені у неї горять, випікає зсередини, повітря бракує. [...] – Не допоможуть їй у клініках. [...] – Чужий гріх її наздогнав. [...] Багато їх у тебе... Позичати можна. Сам зрозумієш. Скоро.» [41, с. 34–35]. Бо насправді гріхи давності не мають. І спокута за них лягає як не на того, хто згрішив, то на найближчих родичів.

Русю оперують в Ізраїльській клініці, проте суттєвого полегшення так і не настало. Дівчині важко було дихати, дошкуляли приступи кашлю, через що задихалася, не вистачало повітря. Від безвихідного становища батько вирішує повезти доньку у ліс до знахарки, там і залишає дівчину. В особі «химерниці» батько вбачає єдиний шанс для порятунку доньки. Інга передбачала минуле і майбутнє, вміла зцілювати. Тому й нагадала Миколі Петровичу події з його життя, коли дорослі чоловіки вчинили сексуальну наругу над юними дівчатами. Розповівши це своїм друзям, вони заперечували достовірність «відьмацьких» слів. Серед них – Радченко Іван Васильович – «Ваньок»,

«торгівельний бог Городового», власник кількох торгівельних центрів, а ще клубів, гральних автоматів, базару та Григорій Максимович Федорченко – головний прокурор Городового на прізвисько Кремінь. Це ті, хто маючи владу і гроші не замислюються над власними вчинками, їм байдужі принципи моралі. Скоюючи злочини, не думають про правове або природне покарання. Для таких людей не існує докорів сумління, не потерпають від мук власної совісті. Вони вважають себе господарями на цій землі і звершують власне правосуддя, вирішуючи, кого убити, а кого помилувати, кому надати привілеї, а у кого забрати все. Та скоєне зло так чи інакше буде покарано. І на прикладі цих трьох чоловіків бачимо, як кожен із них вже заплатив за гріховну поведінку своїми рідними. Радченко став двічі вдівцем. Обидві його дружини з одним і тим самим ім'ям Ліда, померли від одного діагнозу – пухлини у лівій нирці. Дивне співпадіння, але закон життя діє за своїм алгоритмом. У прокурора в автокатастрофі загинула спочатку матір та згодом у центрі міста, неподалік від прокуратури, перебігаючи пішохідний перехід на червоне світло, під колесами таксі обірвалося життя сестри Люськи. І тут знову простежується певний символізм у трагічних обставинах, пов'язаних із життям найближчих людей. Обмірковуючи за випивкою життєві події, чоловіки без особливого каяття лише констатують, що немає безгрішних людей, в усіх щось є своє: « – Не вірю я в цю бісовщину. Розплата. Гріхи. Ну скажи, з ким не буває? Випили, гульнули, у клубі зависли, малоліток покатали, а там... на дачі... ну покувиркалися трохи. І нам добре, й вони заробили. Грошей же дали? Дали. Зелененьких, до речі. Та дівкам пощастило» [41, с. 90], – зринуло із вуст Радченка. Він переконаний, що їхньої вини немає, коли у новорічну ніч, сім років тому, підпоївши юних дівчат, чинили над ними сексуальне насильство. Та й насильством те не вважали: «Вони молоді, перспективні, успішні, драйвові. Алкоголь у крові ураганом, ще й Іван, здається, курило десь відхопив. Весело. А таким пацанам можна всьо. Всього й захотілось. [...] Схотілося тіла. А вони ж круті? Круті. Дяді пальчиками у натовп ткнули, потрібних дівчаток за столики миттю посадили. [...] За Новий

рік хоч шампусику, а в шампусик – таблеточку (Ваньок добув) – і вези на край світу» [41, с.90–91]. Великої провини в цьому не вбачали, бо після двох днів інтимних розваг відпустили дівчат, заплативши їм за розпусні втіхи. Чоловіки переконані, що гроші здатні вирішити будь-яку проблему й дівчата не мали б на що ображатися і це повинно було назавжди приховати сліди їхнього злочину. Не вірять чоловіки словам Інги, вважають, що вона також хоче мати матеріальну вигоду, коли натякала Миколі Петровичу про скоєні гріхи та розплату за них.

Прокурор Федорченко вирішує дізнатися інформацію про походження Інги, що зрештою нічого не вдалося виявити про походження дівчини. Зважаючи на те, що відбувалося у їхньому житті, чоловіки поступово починають еволюціонувати у своєму розумінні загадкових обставин, пов'язаних зі смертями рідних: «Сам подумай. Хай у мене – ДТП. Припустимо, всякого могло бути: підлаштували, замовили. Але, хлопці, ваших же болячки косять. Ну як болячку замовиш, га? Ох, Коляне, не знаю, не знаю. Плещуть про гріхи, а воно збіглось усе» [41, с. 136], – ділиться з товаришем своїми роздумами прокурор.

Характеризуючи поведінку Миколи Петровича у ставленні до своєї доньки, не батьківська увага, тепло, ласка і розуміння домінує, а лише фінансова складова. Він оточує Русю людьми, які доглядають за дівчиною, матеріальними речами, однак через постійну зайнятість, обмежує власний доступ до рідної дитини, котра потребує батькової присутності та підтримки: «Петрович стежив, як встановлювали генератор. Потужний замовив, імпортований, звірюга, а не генератор, грошей убухав – тьма. А як додати витрати на техніку, меблі, апаратуру медичну... і хай! Хай. Йому що, для дочки шкода? Оце і зараз керував службою доставки, щоб товар вивантажили, як належить, а вона – на тобі...

– Русько... Доць... Ну ти даєш! Я ж тут, з тобою. А коли треба буде, їздитиму... на роботу. Згода?

Руслана кивнула й тихенько відвернулась до янгола на стіні. Ясно. Коли треба... [...] Руся тихцем ковтала гіркоту. Дурна, ніби вона чогось іншого від батька чекала» [41, с. 114]. Попри те, що Руся була забезпечена усім потрібним, вона відчувала себе самотньою і покинутою. Тому й не відступала хвороба із зрозумілих причин. Їй хотілося, щоб поруч була рідна людина, бо, крім батька, в неї нікого не було. Матір померла раніше, а тепер вона змагається із хворобою. Після кожного батькового візиту сподівалася, що він таки залишиться із нею на деякий час. Однак після короткого візиту чоловік знову поспішав до міста вирішувати свої справи. Інколи все це доводило дівчину до розпачу й закрадалися недобрі думки: «Ото візьме й помре без нього. На зло. Мамка пішла, і вона піде... Як він її назвав, коли благав лікарів урятувати, ще там, в Ізраїлі? Кровиночка єдина... Ну от... не буде в нього кровиночки. Шморгнула носом розчулено, бо так жалко себе стало – до плачу. А що? Давно час, тільки мучить усіх. [...] Нікому вона не треба, от нікому, помре й плакати не стануть, батько хіба – для годиться. [...] Дістало! Лікування, процедури, препарати, клініки, доглядальниці, наглядальниці, батько – а користі? Нащо це все, коли ти – нуль, пусте місце? Оце зникнути б – і легше стане» [41, с. 84]. Дівчина не знаходила сенсу життя, вона втрачала віру у своє майбутнє. Самотність руйнувала її зсередини, думки не переставали роїтися в голові, інколи так дошкуляли, що її внутрішній стан відповідав своєрідним сеансам самотерапії: «Подумаєш, батько поїхав. Нехай собі їде. Хвороба? А що Руся може з нею вдіяти? Нічого. Правильно? Є і є. Самотність. Ото ще знайшла біду! Скільки людей на планеті мріють побути наодинці з думками, а в неї цього задоволення – скільки хочеш» [41, с. 87]. Весь світ здавався їй таким байдужим до неї, що хотілося назавжди покинути його.

Просвітлення відбулося тоді, коли у її житті з'явився Ігор – син медсестри Оксани Петрівни, доглядальниці Руслани. Побачивши парубка уперше, Руслана не могла повірити, що серед лісу їй зустрівся хлопець, котрий справив на неї приємне враження: «Справді, що це з нею? Чому погляд

прив'язався до гілки намертво? Її розпитують, крутять-вертять, а Руська все дивиться і дивиться, як перевертається парубоче тіло у повітрі, як сильні руки втримують вагу, на спині виграють м'язи – наче дивовижна мозаїка життя. Іншого життя, вільного, справжнього, бо хлопцю, певно, під силу все. Натомість Руся – тінь на ліжку, в лісі, на краю Всесвіту. Але навіть *така* вона змогла збити Аполлона з гілки» [41, с. 111].

Дівчина переключилася думками на Ігоря, котрий почав її провідувати та проявляти свою симпатію. У неї з'явився світлий промінчик надії, що коли-небудь одужає і зможе жити звичним життям. Вона почала забувати про свою недугу та проявляти інтерес до свого зовнішнього вигляду. З особливим трепетом Руслана очікувала на дзвінок мобільного Оксани Петрівни, котрій телефонував син Ігор. Щасливою почувалася дівчина, коли разом з Ігорем втекли на лісову галявину, де навесні розквітали конвалії. Танець серед лісу, ніжні обійми і перший поцілунок – таке відчуття, наче весь Всесвіт прихилився до їхніх ніг: «Вони лежали поряд, над головами оберталося небо – незаймане і дике, а його посмішка нагадувала ще ніким не назване сузір'я» [41, с. 125].

Погіршився стан Руслани після від'їзду Ігоря до Києва. Він вирішив під час літніх канікул трохи підзаробити грошей на будівництві, щоб допомогти батькам його утримувати. Для дівчини розлука із тим, хто повернув її до життя, була виснажливою в очікуваннях бодай почути телефоном його голос, вже не кажучи бачити поруч, спілкуватися, відчувати його тепло рук та ніжний погляд. Загострилося самопочуття Руслани, коли Оксана Петрівна на зміну приїзду міської лікарки пішла на відпочинок додому. Материнське серце підказувало їй, що з дівчиною щось трапилося, коли ж повернулася, Руся майже не реагувала на зовнішній світ. Лікарка це означила як «раздвоєніє личности, біполярное расстройство». Галька в розмові з Оксаною Петрівною констатувала: «Сльози людські... вони – не водиця, усе дитяті й спокутувати. Згадаєш моє слово, прокляли дівку, прокляли» [41, с. 186]. Прогнози були невтішні. Навіть Інга, крім молитвами, нічим не могла допомогти.

Звертаючись до Руслани, Інга мовить про її змучену душу та порятунок, який залежить лише від неї самої: «Як по правді, то я мало чим допомогла. І зараз допомогти не годна, хоч і стараюся... [...] Якщо пощастить, то хіба сама себе врятуєш. Більш ніхто. Біди набралася багацько. Чужої біди, не своєї... тільки ти її, як свою відчуваєш. Впораєшся – ще поживеш, ні – задавить. Випустити її треба... З іншими людьми поділити... щоб не собі все, а й іншим. Не бійся, їм від того гірш не буде, а ти звільнишся» [41, с. 188].

Травма покинутості стала поштовхом до внутрішньої порожнечі Руслани, котра знесилилася перебувати в боротьбі за життя. Відчуття непотрібності загострилося у зв'язку з від'їздом Ігоря та Оксани Петрівни. Особливо це виражалося на фізичному недомаганні. Внутрішній страх самотності оволодів дівчиною настільки, що вона втратила зв'язок із зовнішнім світом.

Як бачимо, на долю дівчини випали важкі випробування з психологічної точки зору – втрата матері та відсутність уваги з боку батька, боротьба з хворобою та ментально-духовної – фізичні муки як розплата за гріхи родичів.

У романі «Химерниця» батьківський гріх спокутують Ніна і Галька – подруги Оксани Петрівни. Інга повідала причини їхньої нещасливої жіночої долі. Незаміжня, «гарна», «струнка» сорокарічна Галька розплачується за гріхи матері, котра мала в житті багато чоловіків, особливо коли зустрічалася з жонатими, бо ж «чужого чіпати не годиться. Мамчин гріх. [...] Чужі сльози марно не минають» [41, с. 102]. Нінина причина самотності крилася у стосунках із свекрухою, яка розлучила молоде подружжя, бо «не тая невістка, не городська» [41, с. 102], вважала, що вона не пара її синові, а при нагоді вигнала з хати назавжди. А ще Інга натякнула Ніні, що її донька схожа на неї, має таке саме волосся. Почуте для жінки було справжнім шоком, позаяк дванадцять років тому вона не бачила новонародженої донечки, оскільки їй тоді повідомили, що дитина померла, а ховали її без неї – свекруха і чоловік Олег.

Материн гріх наклав відбиток і на долю сина. Через пів року після розлучення Олег одружився з донькою професора, у них народився син, котрий через вроджену хворобу невдовзі помер.

Ніну не відпускав жаль за втраченою дитиною. Щороку у день своїх пологів, вона їздила у місто в пологовий будинок й ностальгійно спостерігала за вагітними жінками. Останній візит обернувся дивною пригодою. Вертаючись додому, доля звела з прокурором Федорченком, котрий направлявся у село Джерельне до Русі. По дорозі він ледь не переїхав Ніну, котра перебувала в стресовому стані. Спочатку переляк, відтак чоловік намагався свій стрес від того, що мало не вбив жінку, вгамувати коньяком, а завершилося звабленням Ніни, після чого вона завагітніла. Жінка почувалася пригніченою і розгубленою, бо не відала, хто батько її майбутньої дитини.

Не все щасливо складалося і в житті Оксани Петрівни. У дитинстві втратила матір, залишилася з вітчимом – Клепою, котрий зловживав спиритним та здіймав на дівчинку руку. Ледь калікою не зробив. Рятівною соломинкою для неї стало одруження з Олексієм. Однак і Олексій полюбляє заглядати у чарчину. Отак і мучиться Оксана все життя. Спочатку з ненависним вітчимом, а відтак мусить терпіти чоловікове п'янство. В образі Оксани Петрівни Руслана знайшла довіру і доброзичливе ставлення, бо вона характеризується як «дуже хороша, очі теплі, наче горщик глиняний, який зранку дістали з печі, щоб почастувати узваром із дичок», «руки сухі й ніжні водночас», «за віком нагадує маму» [41, с. 115], це і викликало в дівчини впевненість у щирості медсестри, котра відповідально виконувала свої обов'язки по догляду за хворою. Доброта, уважне ставлення, відданість своїй медсестринській справі – такою постає Оксана Петрівна у коловороті подій, що розгортаються на сторінках роману.

У другій частині роману «Поміж чужих гріхів» розкривається друга сюжетна лінія – історія танцюристки Анжеліки (скорочено Ліка), котра у новорічну ніч стала мішенню для дорослих чоловіків. Оповідь у творі ведеться від першої особи, головної героїні Анжеліки. Вона була улюбленицею тата

Петра, його «найбільшим скарбом, радістю і дивом», любов до доньки «була всеохопною й безумовною». На відміну від матері, котра надто строго ставилася до доньки, могла часом за непослух та провину доньки вдатися і до фізичного покарання. Минуле матері Алли, котра виховувалася у дитбудинку, накладало відбиток на стосунки з чоловіком та донькою. З'явилася Алла на світ у тюрмі, де відбувала покарання її матір. У трирічному віці дівчинку перевели у сиротинець, де їй велося несолодко: «Їх там тьма-тьмуша. У кожного, гляди, доля не цукор. Аллочку нашу дражнили. Дак хіба її одну? [...] Вона змалку гонорова була. Носа драла, губи копилила, наче блакитної крові. Зате співала – заслухатись. Так співала, що страх. Видно уродилось таке» [41, с. 198]. Талант допоміг вступити до Київського вузу, де познайомилася з хлопцем, начебто, банкіром, який виявився шахраєм та залишив на дівчину свої борги. Алла змушена була відписати кредиторам свою сирітську квартиру та залишилася з нічим, хіба що з перебитими бандитами ногами. Після чого потрапила у районну лікарню в травматологічне відділення, де й зустріла свою долю. Гріхом вважається працювати на свято. Для Васьки з Осокорів у Вербну неділю спорудження плоту обернулося травмою, бо відрубав собі пальця сокирою, після чого потрапив у лікарню. Його провідував сусід Петро, молодий директор Будинку культури, де за збігом обставин перебувала на лікуванні Алла, там з нею і познайомився. Згодом одружилися.

У поведінці Алли виникають невротичні стани, які впливають на стосунки з рідними, що зумовлюються конфліктністю та несприйняттям того, як склалося її життя. Глибоко в душі заздрила своїй інтернатівській подрузі Зіні, котра влаштувала своє життя у райцентрі, а їй довелося коротати вік в Осокорах: «І я б пішла. Куди завгодно б пішла, хоч і на край світу, аби тільки не в Осокори зачухані!» [41, с. 218]. До того ж Аллою постійно керував страх, особливо, коли це стосувалося Анжеліки. Вона не сприймала доньчиного партнера по танцях – хлопчика Миколу Волощука, бо його батько відбував покарання у тюрмі, то й у хлопця можуть проявитися його гени. Страх, що він підросте і звабить її доньку, мовляв, принесе в подолі. Або істерично

лютувала, коли донька пізно прийшла з клубу додому: «—Де була, питаю? З ким валандася? Відповідай! [...] — Затрималась? [...] Це тепер так називається? Так? З ним була? Ну? Все село гуде. Оці довбані Осокори й ті гудуть. Донечка Гірських з байкерами в Городовому зависала! Вб'ю! Чуєш? Засаджу гада!» [41, с. 234], — нестримно репетувала Алла. Іншим разом виходила з себе, коли Микола подарував Анжеліці золотий ланцюжок з нагоди її випускного. Порятунком від маминих істерик та гнітючої домашньої атмосфери стало навчання в університеті. Якби матір не цькувала доньку, то, можливо б, Анжеліка не стала мішенню сексуальних розваг дорослих чоловіків. Вона б поїхала на Новий рік додому, зустрічала б його з рідними, а так залишилася в місті та зі спонуки друзів провела святкову ніч у клубі «Апельсин», де й перевернулося її життя з ніг на голову. Рудоволоса Анжеліка виявилася однією з трьох дівчат, зваблених Миколою Петровичем та його друзями. Після тієї згубної ночі із сексуальними розвагами, Анжеліка стала дівчиною за викликом. Вона не отримала диплом, втратила батька, котрий, дізнавшись про промисел доньки, помер від розриву серця. Причину скаліченої долі Анжеліки слід простежувати у родовому корінні та в стосунках з матір'ю. Недолюблена, зневажена найріднішою людиною, дівчина у кожному новому клієнті прагнула віднайди те, чого так бракувало — бути потрібною тут і зараз, водночас в душі вирувала огида до себе, до способу свого життя.

Ще одна героїня, над котрою було вчинено сексуальну наругу — Наталя з багатодітної сім'ї, історія якої описується у розділі «Мамка». У цій родині всі шестеро дітей були від різних батьків. Розлучаючись із черговим коханцем, мати впадала в глибоку депресію, яка зводилася до пияцтва. Вихованням дітей займалася старша донька Наталя, котра на свій юний вік змушена була взяти на себе обов'язки опікунки молодших сестер і братів. Діти не знали, що таке материнська ласка і любов. Переїзд з міста у село Хрущівку стало рятівним для матері та її дітей. Прикладом чуйності та доброти, милосердя постає образ сусідки баби Шури, котра підсобляла дітям їжею та добрим словом.

Зважаючи на те, що дівчині довелося скуштувати гіркого опікунського хліба, Наташка вирішила здобути освіту, щоб можна було виборсатися із важких умов напів сирітського життя. Вступ до університету відкрив нові можливості. Відмінниця у навчанні, допомога сестрам і братам – у таких ритмах долі почали протікати будні Наталі, допоки не піддалася на вмовляння друзів провести новорічну ніч у клубі «Апельсин». Там вона виявилася власницею «щасливого» двохсотого номерка, де вже була відібрана у танцювальному конкурсі Анжеліка та розшукувалася ще одна дівчина під номером чотири, що разом мало б означати $200+4=2004$ рік. Скуштувавши за рахунок клубу «фірмовий коктейль», дівчина втратила зв'язок з реальністю: «Останнє, що пам'ятаю, – пригадувала дівчина, – липку чоловічу долоню й годинник – не з простих [...]. Дурна, я відчайдушно намагалася прочитати марку, проте літери вистрибували циферблатним колом, ворушили завітками та хвостиками, розпливались, а потім узагалі зникли... в темряві» [41, с. 336]. Цей випадок наклав відбиток і на долю Наталі. Вона так і не закінчила університет, проте, на відміну від Анжеліки, вийшла заміж за сусідського Вареника, народила трьох дітей, жила у достатку, щоправда, потерпала від насилля чоловіка-тирана. Не було щастя змалку, не отримала його і в дорослому віці. Спочатку була «матір'ю» для братів і сестер, а відтак виховувала вже власних, загрузнувши у побутових клопотах.

Третя історія у розділі «Безкрила» про інтернатівську дівчину Інну, котру підкинули у будинкові дитини. Вона була схожа на циганча, проте мала талант до малювання. Це згодом визначило подальше місцеперебування дівчини. Коли Інні виповнилося тринадцять, її взяла на виховання сім'я Окерешко, в якій вже виховувалося десятеро дітей. Це був будинок сімейного типу.

Ще у дитбудинку Інну вважали дивакуватою, оскільки її світосприйняття мало особливий характер, вона, як зауважувала психолог, «помічає причиново-наслідкові зв'язки, прогнозує, а потім трансформує в певні образи, ніби кодує в малюнки» [41, с. 355]. Ніхто не міг пояснити

символи, що були зображені на малюнках Інни. На основі цього припускали, що у дівчинки можуть бути психічні розлади. Тому, коли нею зацікавилася сім'я, радо її відпустили.

Інна полюбляла церковний дзвін, заслуховувалася його звучанням. Під звуки дзвону дівчина замислювалася над сутністю свого життя і глибоко в душі розуміла, наскільки вона є самотньою і непотрібною нікому. Через власну дивакуватість не сприймалася оточенням: «А мені так хотілося спитати – кому, кому я не потрібна? Чому «не така»? Я ж не обирала цього життя свідомо, не хотіла ні марень чудернацьких, ні сновидінь, ні людей, яких наскрізь бачити маю. Не хотіла самотності одвічної, сум'яття безпричинного, печалі сирітської. Нащо? Чому мене одну всім наділили? Ще й щедро так? Відповіді були поряд: дзвеніли дзвонами у неділю й у свята, здіймалися до неба хрестом, ворушили щось невидиме в грудях, тільки я не помічала, бо не відала» [41, с. 366], – міркувала про себе Інна.

У сім'ї Окерешко Інна зустріла свою однолітку, тринадцятирічну Інну. Між дівчатами встановився дружній зв'язок. У розмові з місцевим священником дівчата цікавилися питанням важливості приходу кожної людини у цей світ та її потребності у ньому. Фрагмент їхньої бесіди мав такий зміст: «От скажіть, Господу всі потрібні... Зайвих немає, правда?

Сивочолий священник усміхнувся до ікони Божої Матері, а здалося, що до нас:

- Нема. Всі ми Його діти. [...]
- Отче, а... чому тоді... люди одне одному... зайві? [...]
- Ти сама, дитино, і відповіла. Бо всього-на-всього люди. Лише святі всіх приймають, хто який є.
- А вона?
- Матінка Божа... любить.
- І мене?
- Тебе особливо [...]

– Ти до Неї не просто так сьогодні прийшла, а за підказкою. Успіння – це вічне життя, дитино. Ото кажуть – земний шлях. Чула? Чула. Шлях і є, однаково колись закінчиться. А от як по ньому іти, обирає людина. Пречиста обрала любов до Всевишнього, а полюбила все суще. І ти вибирай, раба Божо Інно, що в людях бачити...» [41, с. 366-367], – підкреслив у розмові з дівчатами священник.

Священник акцентував увагу на найвищій християнській чесноті – любові, яка є основою життя земного і вічного. Любов – це те світло, яке є дороговказом для кожної людини та породжує у серці добро: «З серпневого храму вийшла інша людина, не я, і світ бачила по-новому. Вже не дослухалася до гайвороння і людських пересудів. Навіщо? Біль обмілів, страхи розвіялися. Поступово навчилася фокусуватись на світлі, натхненно шукала його в кожному стрічному, як уміла. І як уміла – вірила. Була щаслива... щастям інших, згодом мене знайшло „моє”» [41, с. 368], – поділилася своїми роздумами головна героїня цього розділу – дівчина із сиротинця Інна.

Згодом життя дівчат заграло новими барвами. Обидві Інни вступили в університет. Це був шанс змінити свою долю на краще. І якби знову не та рокова новорічна ніч. Закохана у Славка названа сестра Інна разом з хлопцем подалися в клуб «Апельсин», де дівчина стала третьою жертвою мажористих чоловіків. Інна інтуїтивно відчула біду, бо ж недарма її вважали дивакуватою. Однак не встигла попередити сестру. У ту ніч потерпіла не лише Інна, а й Славко. На дачі мажорів загорілася баня, де перебували молоді люди. Дівчина загинула, а хлопець отримав сильні опіки, найбільше постраждали легені. Потрапивши у лікарню, ще й підхопив туберкульоз. Інга-хімерниця намагалася врятувати Славка, однак не змогла. Хлопець невдовзі помер.

У фінальній частині роману з'ясовується, що Інга-хімерниця і є тією Інною із дитбудинку, яку вважали дивакуватою, із циганського поріддя. Вчинивши наругу над дітьми, бо всі жертви Миколи Петровича та його друзів мали не більше 17-ти років, тяжкі їхні гріхи впали на долю рідних. Символічно доньці Руслані було також сімнадцять, коли погіршився її фізичний стан.

Обпечені під час пожежі легені Славка пропорційно дорівнюють обпеченим хворобою легеням Руслани. Такою виявилася розплата за скоєні гріхи.

Три скалічені долі – Анжеліки, Наталі, Інни та смерть Славка – міцним оковом розплати скували життя Миколи Петровича та його друзів-злочинців. Суд Божий виявився набагато страшнішим за суд людський. Лише щире каяття батька і прощення Інги-химерниці повернуло Руслану до життя, яке балансувало між світом живих і мертвих. По-філософськи звучать слова Інги на адресу Миколи Петровича: «Справжнє щастя тільки у муках народжується. Усе інше – благодаті від Господа» [41, с. 382].

Висновки до 3 розділу.

У романі «Химерниця» О. Печорна привертає увагу до життя українського суспільства, зокрема проблеми сексуальної наруги над жінками. Письменниця прагне з'ясувати, чому допускаються трагедії на зразок реальних історій з Оксаною Макар та Ірини Крашкової, що зумовлює подібні злочини та яка розплата чекає на тих, хто порушує не лише правовий закон, а й Божий.

В основі роману «Химерниця» лежить проблема гріха, що з християнської точки зору порушення релігійно-моральних догм класифікуються на смертельні та повсякденні гріхи. Причиною гріха є сама людина, котра через відсутність або слабку волю впускає гріховне у своє життя. В образі Миколи Петровича та його друзів показано, як влада, гроші і зв'язки руйнують усталені норми закону і моралі, штовхають людину на злочин. Проте безкарність на землі не означає, що не потрібно розплачуватися за скоєні гріхи перед Богом. Кожен із героїв, хто вчинив один з найтяжчих гріхів – сексуальну наругу над юними дівчатами, поніс своє покарання. У Святому Письмі у Посланні до євреїв сказано, «Кого Бог любить, того й карає»: «Мій сину, – не нехтуй / Господньої кари, / і не знемагай, коли Він / докоряє тобі. / Бо Господь, кого любить, / того Він карає, / і б'є кожного сина, / якого приймає!» [4, с. 1118]. Через хвороби і смерті рідних Всевишній хоче порятувати душу кожного грішника, щоб той зрозумів і переосмислив свої

вчинки, щиро розкався, бо Бог любить кожного, хто приходить у цей світ. Зрештою критичний стан доньки змушує Миколу Петровича розкаятися у скоєному.

У творі співставляється праведне і гріховне, зокрема в образі хворої Руслани авторка зображує невинне дівча, котре розплачується за чужий гріх, приймає найважчі муки. Водночас її душа світла і незаплямована, котра рано втратила матір, була обділена увагою батька й за свій короткий вік зазнала чимало душевних і фізичних випробувань.

Голос священника – це голос праведника, бо «стільки світла, чистоти і любові було в його зморених і добрих очах», котрий повчає, що Пречиста обрала любов до Всевишнього, так і людині слід обирати свій шлях, який приведе до Господа або навпаки – затягне у безодню гріха.

РОЗДІЛ IV

ОСОБИСТІСТЬ ЖІНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОЛІ І ВЛАСНОГО ЖИТТЄВОГО ВИБОРУ У РОМАНІ «ГРІШНИЦЯ»

4.1. Проблематика твору

Проблема гріха виокремлюється і у романі із символічною назвою «Грішниця» 2011 року видання, за який О. Печорна нагороджена Чернігівською обласною літературною премією імені М. Коцюбинського. У цьому творі авторка показує, як гріх батьків відбивається на долі дітей. У центрі роману постає образ жінки, яка заради життя своєї дитини, опускається на самісіньке дно суспільства, вдається до вимушеної проституції, щоб заробити кошти на лікування хворого синочка. Композиційно роман складається з чотирьох частин: «У будинку з примарами», «Зв'язані крила», «Проти вітру», «Впасти у політ», в яких розкривається історія Лариси, сповнена різними життєвими негараздами. Роман змушує замислитися над питанням долі (те, що уготовано від народження) і власного життєвого вибору. Розглядаючи питання долі, зчаста йдеться про те, що людина здатна сама собі обирати її через життєві ситуації і обставини. Проте, не завжди дії і вчинки людини можуть змінювати керунок власної долі.

Моделюючи художню дійсність у творі, О. Печорна застосовує принцип ретроспекції, де в оповіді чергуються події сучасності і минулого із життя головної героїні. Авторка розповідає історію Лариси від дитячих років і аж до її зрілості. Образ Лариси, вродливої від природи, надто трагічний у реальному житті: «Незнайомка була по-справжньому вродливою, таких облич за все життя можна побачити лиш кілька, та й то, якщо пощастить. Кожна лінія правильна до досконалості: великі очі кольору землі й опалого листу, спокусливі уста, густе темне волосся, і тіло – храм з обірваними дзвонами, що давно мовчать» [37, с. 11 – 12], – так авторка описує свою героїню. Зовнішня краса протиставляється внутрішній спустошеності та страхові, який став невід'ємною частиною життя Лариси. Жінку мучать жахливі сни, те, що давно засіло у підсвідомості час від часу проявляється у вигляді страшних

сновидінь: «Смикалась, кидалася в усі боки, а коли зрозуміла, що сил не вистачить, – завилася. Страх знову згадав про Ларису, а нічні жахи привели до ліжка всіх привидів минулого. Ті оточили жінку моторошним колом, з якого не було виходу, і воно ставало дедалі щільнішим, вужчало, стискало й врешті – зімкнулося» [37, с.16]. Оті «привиди минулого» переслідували Ларису, мабуть, ще з її дитинства. Гріхи попередніх поколінь родичів вплинули як на долю Ларисиних батьків, котрі виявилися слабкими перед випробуваннями життя, так і самої головної героїні. Пам'ять про минуле міцно вкорінилася у свідомості вже дорослої Лариси, котра на сторінках роману пригадує до дрібниць своє життя, яке розділилося на кілька етапів, і кожен із них має нещасливу долю. Перший етап – згубне для дитини перебування у батьківському домі, другий – інтернатівські будні, третій – гріховні поневіряння, зумовлені фінансовими труднощами, четвертий – боротьба із хворобою.

Народившись у неблагополучній сім'ї, де батьки вели аморальний спосіб життя, вдавалися у п'янство, розбій та розпусту, дівчинка вже від самого початку була приречена на життєві муки і страждання. Чи можна вплинути на свою долю та змінити її, бо кажуть, що людина є сама творцем свого життя. А чи так це?! Не зазнавши від батьків-алкоголиків ні любові, ні уваги, дівчина навпаки отримала психологічні та фізичні травми, що стали визначальними у її житті. Перед очима вже дорослої Лариси постає образ матері Світлани, котра запам'яталася їй в старому засмальцьованому одязі, завжди напідпитку з синцями на обличчі, сварливою, неусміхненою, «лише реготала – брудно якось, негарно» [37, с. 19]. Не кращим змальовано і образ батька Любомира: «миру в ньому було ще менше, ніж у матері чистоти» [37, с. 20]. Для Лариси батько асоціюється із демоном, бо він люто ненавидів увесь світ, постійно застосовував фізичну силу – «грубу, дику, сліпу, помножену на якесь звіряче натхнення» [37, с. 20] для підживлення свого злого духу. Батьківський дім Лариса порівнює із пеклом, де головною особою був батько-демон, який самостверджувався за рахунок своєї дружини та дітей, котрі

потерпали від його криків та побоїв. А ще він вбивця, бо саме від його рук загинула Ларисина двомісячна сестричка. Плач немовляти призвів до неймовірної люти чоловіка, який викинув дитину через вікно, а вдарившись голівкою об камінь, вона миттєво загинула. Невимовний трагізм цієї родини, ті умови, які склалися, наклали подальший відбиток на Ларисине життя.

Батько скоює найважчий гріх, за що втрачає не лише свободу, а й все людське, що може бути в людині. Його не мучить совість, він взагалі не зрозумів важкості свого вчинку, як і не зрозуміла матір Лариси, коли продала чистоту і невинність своєї дитини за пляшку горілки. Згвалтована дорослим чоловіком десятирічна дівчинка, вмить позбулася ілюзії, що вона ще може бути щасливою поруч зі своїми рідними. Згвалтування малолітньої дитини – ще один тяжкий злочин, про який так ніхто і не дізнався. Мати, котра спричинилася до фізичної наруги над своєю дитиною, згодом таки була покарана законом за спробу продати свою дочку.

У творі виокремлюється проблема втечі і самотності. Лариса втікала не лише від жорстоких обставин, в яких крутилося її життя, це була і внутрішня втеча від самої себе. У школі тікала від дітей, бо ті насміхалися над нею, втечею від інших рятувалася і в дитбудинку. Лариса з дитинства почувалася самотньою, тимчасовою розрадою для юної дівчинки стало народження сестрички, але і це виявилось нетривалим явищем. Втрата крихтної рідної людинки спустошило душу Лариси, котра вірила і сподівалася на позитивні зміни і раділа кожній увазі до її персони. Як, наприклад, привітність тітки Люди та звичайному пиріжкові з яблуками, який дістався їй від сусідського хлопчика. Для неї то був «смак чужого щастя», що запам'ятався на все життя: «Спершу я не повірила в подібне щастя, а потім вхопила, як голодне звірятко, і жадібно підбирала кожну крихту, з твердим переконанням, що це найсмачніша їжа у світі, кращого просто не вигадася» [37, с. 21]. Голодне дитинство, відчуття непотрібності знесилювало Ларису, проте її віра і прагнення дістати бодай крихту щастя були непереможними.

У творі гостро постає проблема сирітства як при живих батьках, так і при їх відсутності взагалі. Йдеться про соціальне сирітство як явище, породжене ухилянням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків. Лариса почувалася самотньою, беззахисною і безсилою у колі своєї сім'ї, як і багато інших дітей подібних їй. Через відсутність батьківського виховання, Лариса потрапляє у сиротинець, в якому проживали десятки дітей з ідентичними долями. На прикладі іншого художнього образу-персонажа – дівчинки Лізи з дитбудинку, світлої і чистої, мрійливої, котра вірить у добрих фей і щиро любить їх, водночас розкривається уся жорстокість цього світу: «Її віра в чудеса, добрих фей і подібну фантастику перемагала все, навіть страшний досвід минулого. Вона всюди носилася з ляльками, яким шила симпатичні рожеві сукні з рюшиками й мереживом, а ще чомусь була переконана, що їй обов'язково пощастить і вона знайде нову сім'ю» [37, с. 97]. Безвідповідальність та несерйозність дорослих стала причиною психологічної травмованості беззахисної дитини, котра сподівалася мати сім'ю. Звідси впливає проблема страху і недовіри. Лізу зрадили, зруйнували найбільшу мрію, розчавили її внутрішню фею, позбавили віри в себе. У такий спосіб письменниця привертає увагу до проблеми зради.

Авторка майстерно відтворює психологію дитячої душі, де, крім світлих мрій про щасливе майбутнє, водночас панує смуток і байдужість. Розкриває поведінку дітей, їхні моральні страждання, прагнення бути щасливими, а чи «може бути щасливою дитина, яка розучилася мріяти?» [37, с. 79]. Ці питання змушують задуматися над вчинками дорослих, котрі стають причиною дитячих душевних мук. Найстрашніше є те, що діти стають жертвами домашнього насильства та несуть важкий тягар батьківського недбальства. Це накладає відбиток на усе подальше життя, позначене психотравматичністю.

Окремо у романі розкривається тема любові. Ларисі не знайоме було це почуття, вона не знала, що таке любов, допоки не з'явилася на світ її молодша сестричка, яку вона називала «янголом»: «Мене не любили, я – теж. Однак того маленького янгола не полюбити було неможливо. [...] Тому й встигла

полюбити його дівчинка, яка не знала, що таке любов» [37, с. 27]. З появою сестрички у дев'ятирічної Лариси, на відміну від її тридцятирічної матері, прокинувся материнський інстинкт. Все, що недоотримала Лариса від своїх батьків, вона по-дитячому широко заопікувалася «маленьким янголом». Смерть сестрички стала черговою психологічною травмою для дев'ятирічної Лариси: «Я падала в ноги лікарям, гамселила у вікна «швидкої» й кричала, щоб повернули сестричку. Мені скрутили руки, лікар увів заспокійливе, і раптом стало темно, дуже темно» [37, с. 47]. Світ для Лариси тоді згас, як і згасло все всередині юного ества, яка на хвилюку знайшла своє щастя і назавжди його втратила. Байдужість до матері переросла в ненависну лють до жінки, котра колись дала їй життя. А тепер у ньому «не залишилося місця для любові, зате ненависті вистачило б на кілька, а ще – нестримного прагнення помститися тим, хто відібрав єдину людину, якій [...] була потрібна, яка лю-би-ла» [37, с. 51]. Спустошена дитяча душа розривалася на шматки та не могла змиритися з трагічними обставинами. Любов, як світле і щире почуття, протиставляється у творі ганебній «любові за гроші».

Наскрізно у романі є проблема болю, який в окремих ситуаціях має найвищу концентрацію. Він живе у спогадах Лариси, він міцно засів у її серці. Втекти від минулого неможливо, вилучити все те, що зберігає пам'ять, так само нереально: «Виявляється, керувати спогадами з відстані теперішнього неможливо, цими спогадами – точно, занадто багато болю. Непережитого болю, загнаного кудись настільки глибоко в себе, що одразу й не знайдеш» [37, с. 47], – роздумує Лариса над сутністю свого життя, пересотаного душевними ранами і стражданнями.

Душевний світ, як і все життя головної героїні Лариси, забарвлені темними кольорами. Вона живе у вічному страху та розгубленості, щоб не ставалося у її долі, все має негативне забарвлення. Інколи з'являються промені світла та ненадовго. Нещастя переслідували Ларису як в дитинстві, у юності, так і вже в дорослому житті. У розквітлій юності, коли було так багато мрій і сподівань нарешті вийти з кола неприємностей, все обертається черговою

трагедією. Ларису вдруге зґвалтував колишній пацієнт лікарні, де вона працювала санітаркою. Тридцятирічний гвалтівник Геннадій, працівник міліції, з такими самими злочинцями у формі, поглумилися над Ларисою і її подругою Лерою, що мало свої наслідки. Лариса завагітніла й замість аборту обрала народження зачатого у ній життя. Народження сина додало яскравих барв, змусило по-новому подивитися на світ. Лариса пригадує перші дні після пологів, коли спілкування із сином стали найщасливішими миттями у її долі. «Я годинами роздивлялася свого новонародженого сина, не втомлюючись дивуватись кожній лінії, складочці, руху, – з невимовною ніжністю описує головна героїня свої відчуття. – Дивилась у його очі, тримала за крихітні пальчики й цілувала в чоло. Від нього йшло тепло нового життя, справжнього дива, частиною якого була я, чи, може, навпаки. Не знаю. Просто, якщо безсмертя існує, то це воно і є. Матерія переходить у матерію, змінюючи форми й лишаючись усе тією ж. [...] Хлопчик неначе викреслив із пам'яті її частину, біль пережитого відійшов, звільнивши простір для нового почуття» [37, с. 184]. Дитина стала відрадою і сенсом її життя: «У Славі вона нарешті віднайшла того, хто міг заповнити пустку, яка з кожним наступним десятком все більше нагадувала хронічну рану невитраченого та непрожитого» [37, с. 189]. Через образ Лариси педалюється тема материнства. Незважаючи на позашлюбне народження сина, головна героїня відчуває себе щасливою у ролі матері і їй віддається сповна. Вона переповнена любов'ю до свого Слави та водночас розуміє, що хлопчикові потрібна не лише материнська увага, ласка і любов, а й батьківське міцне плече, надійний чоловічий захист. Як бачимо, проблема напівсирітства по-новому актуалізується у творі. До того ж страшний діагноз сина став новим ударом для Лариси. Щоб знайти кошти на лікування, вирішує стати на шлях проституції, бо тільки так можна заробити велику суму, необхідну для лікування дитини. Лариса не втрачає віри в одужання Слави. Героїня роману має тверде переконання, що з вірою можна подолати усі труднощі.

В останньому розділі роману порушується соціальна проблема проституції, підґрунтям якої є зазвичай складні обставини, у які потрапляють жінки. Лариса вимушено залишає сина, на що прирікає його на повне сирітство. Жінка відчуває внутрішню порожнечу: «Виявляється, можна померти, продовжуючи жити. Це ніби роздвоєння. Світ звужується до рамок фізичного тіла, що дихає й рухається, а решта тебе припиняє існувати. Я не зобов'язана була мати душу, та і яка душа в товару?» [37, с. 213], – по-філософськи розмірковує Лариса. Захворівши на СНІД, головна героїня задумується над питанням смерті, яка в будь-яку хвилину може припинити її фізичне існування. Балансування між життям і смертю стає основою її боротьби. Боротьба за життя сина перейшла у змагання за власне життя.

4.2. Жіночі образи та їх характеристика

Розглядаючи жіночі образи у романі «Грішниця», звертаємо увагу на зовнішні і внутрішні якості героїв, їхню поведінку, вчинки. Головна героїня Лариса була вродливою дівчиною, з правильними рисами обличчя, стрункою, довгоногою. Її зовнішня краса відповідала тому внутрішньому світлу, яке випромінювала із глибини душі: «[...] Чорняве густе волосся, очі-магніти, спокусливі повні уста і грація рухів не могли лишитися непоміченими, просто було щось значно глибше. Таємнича енергія йшла звідкись зсередини й освітлювала жінку, наче нічний ліхтар, до якого злітається все живе» [37, с. 83]. Красива від природи, проте нещаслива долею, Лариса живе у постійних потрясіннях, від яких зрештою рятується втечею у Чорнобильську зону, де оселяється в глухому селі в незнайомій цілительки Марії Степанівни. Саме тут Лариса віднаходить розраду і спокій, а ще можливість очиститися від тягара спогадів про своє минуле. Перед нею постає картина її нелегкого життя, однак жінка не втратила той внутрішній вогник, який зігрівав її у найдраматичніші періоди. Вона усвідомлює, що попри різні випробування, лише любов є рушієм життя: «Людині дано не більше й не менше того, що вона здатна витримати, щоб прожити. То був мій шлях, тепер я це знаю й у свою хвилину піду – не озираючись, без прокльонів, з молитвою за тих, кого любила чи

ненавиділа, ще заберу гріхи й залишу по собі Любов – щоб світ став кращим» [37, с. 282]. Ці слова Лариси визначають її високоморальну поведінку, котра не розгубила у собі високе почуття, одну з християнських чеснот. Лариса все більше замислюється над сенсом свого життя й віддаючись щирій молитві, що зігріває втомлену душу жінки, її виснажене тіло, яке від хвороби повільно вмирало, розуміє, що наближення до Бога – це єдиний шлях спасіння й можливий за умови випромінювання любові, бо «Господь і є Любов».

Образ Лариси кардинально протилежний образів її матері Світлани. Впадаючи у гріховну прірву, жінка остаточно деградувала, втратила у собі все те, що притаманно людській природі, бо керується суто тваринними інстинктами. Ларисі образ матері нагадує міфологічного персонажа, з якого «можна було писати портрети Баби Яги й інших казкових чудовиськ», «ніколи не стежила за собою», завжди п'яна, з повною відсутністю почуття любові, материнського інстинкту: «Мати мене не любила ніколи, та й узагалі не любила, на це їй, очевидно, бракувало душевних сил. Єдина людина, про інтереси якої вона хоча б якось дбала, була вона сама» [37, с. 70]. Замислюючись над причинами моральної деградації матері Лариси, важко знайти їх першопочаток. Матір легко піддається своїм слабкостям, нею володіє пристрасть до оковитої. Після арешту чоловіка, вона все одно не може упорядкувати своє життя, піддаючись повній свободі п'янства та розпусти. Образ слабкої, морально хворої жінки не викликає жодного співчуття до її персони, неможливо пояснити чи то гріх предків вона так спокутує, чи то був її власний життєвий вибір вести аморальний спосіб існування.

Особливо привабливим жіночим образом є постать Тетяни Сергіївни «людини світла чи янгола», котра спочатку була вожатою у літньому таборі, де влітку перебували діти із сиротинця, а відтак стала вихователькою дитбудинку. «Тетяна Сергіївна була старшою від нас на якісь вісім років, не мала педагогічного стажу й досвіду роботи, але творила дива, – пригадувала Лариса. – Якось інтуїтивно відчувала нас, ставала близькою, але ніколи не переступала межу, за якою вчитель переставав бути вчителем. Вона знаходила

ключ навіть до найважчих, за плечима яких були постійні втечі, вулиця, недитячі ігри» [37, с. 113]. Добра, співчутлива і водночас справедлива Тетяна Сергіївна викликала у дітей любов і повагу. Жінка була справжнім педагогом, котра добре розбиралася в дитячій психології. Вчительський фах – це була її «сродна праця», бо «дивлячись на таких, як вона, починаєш вірити, що слова про покликання – не пустий звук чи вигадки диваків» [37, с. 112-113]. Її особливе ставлення до Лариси, підтримка у слушну нагоду, додавало самовпевненості й утверджувало віру у себе та свої можливості. Для Лариси Тетяна Сергіївна була людиною світла, бо в її розумінні, якщо янголи дорослішають, то вони перетворюються саме на таких людей, як їхня нова класна керівницка. Діти співпереживають та вболівають за особисте щастя Тетяни Сергіївни, щоб її кохання до вчителя фізкультури було взаємним й подитячому щиро прагнуть їхнього зближення.

У життєвій долі Лариси час від часу з'являлися люди світла і добра, котрі власним прикладом доводили, що у світі не все так кепсько. До таких належить і Тамара Павлівна, котра стала для Лариси і її подруги по нещастю Валерії рятівницею. Не вступивши у медінститут, дівчата вирішили шукати роботу в столичній лікарні. У час розгубленості і безпорадності випадкова зустріч з Тамарою Павлівною змінила вектор їхнього життя. Тамара Павлівна була самотньою жінкою, проживала в старенькій, проте затишній двокімнатній квартирі, працювала санітаркою в хірургічному відділенні міської лікарні. Як згадує Лариса, «Так одночасно ми знайшли все, а найперше – рідну людину, адже вона без жодних вагань впустила нас у свій світ так, неначе тільки цього чекала. Від неї віяло домом – справжнім, не вигаданим» [37, с. 162]. Жінка не тільки надала дівчатам прихисток, а й допомогла влаштуватися на роботу. Для Лариси – це була справді доленосна зустріч. Бо коли захворів її син і вона підписала контракт із сутенером, поруч з дитиною залишилася Тамара Павлівна, котра доглядала Славка у лікарні. Вона замінила дитині рідну бабусю: «У Славі вона нарешті віднайшла того, хто зміг заповнити пустку, яка з кожним наступним десятком все більше нагадувала хронічну рану

невитраченого та непрожитого» [37, с. 189]. Тамара Павлівна є прикладом любові і жертвності, позаяк не лише всю свою ніжність і увагу спрямувала на хвору дитину, а й віддала на лікування свої заощадження.

Висновки до 4 розділу.

В образі головної героїні зображена сильна духом жінка, котра при найскладніших обставинах не опускає руки та не втрачає віру у краще майбутнє. Чи коли перебуває в домашньому пеклі, чи коли дізнається про страшний діагноз сина та власне свою невиліковну хворобу, вона не зневірюється, а навпаки шукає шляхи, хай надто складні і незручні, для вирішення проблем. Ті, хто причетний до нещасть Лариси, не стають об'єктом ненависті та помсти, навпаки, жінка через молитву, прощення й любов наближає себе до Бога.

Майстерно створюючи жіночі образи, О. Печорна вдається до різких протиставлень. Окрім матері Лариси, усі наявні жіночі образи у творі позитивно забарвлені. Авторка постійно балансує між добром і злом, життям і смертю, вірою і зневірою, любов'ю і ненавистю, гріхом і каяттям. Герої твору борються за своє щастя. У когось виходить краще, у когось – гірше, проте всі однаковою мірою несуть свій хрест випробувань. Провини батьків лягають міцним тягарем на дитячі долі, невинні душі, які спокутують своїм життям гріхи предків.

ВИСНОВКИ

Художня творчість сучасної письменниці з Чернігівщини Олени Печорної за своєю специфікою належить до жанру жіночої прози. Примітно, авторка у своїх романах порушує низку актуальних для сьогодення проблем гендерної ідентичності. Бо хто ж, як не жінка, унікальна, з особливим світобаченням, може передати у художній творчості те, що виходить за рамки особистого досвіду й насамперед хвилює жіноцтво. А, отже, йдеться про табуйовану сексуальну й національну проблематику, художнє реконструювання національної світоглядної парадигми, осмислення ролі жінки у сучасному суспільстві та жіночого світобачення зокрема.

З огляду на те, що письменниця за освітою має дві спеціальності – філологиня і психологиня, це дозволяє їй у творчості не лише майстерно володіти художнім словом, бо в неї воно соковите, добірне, а й заглиблюватися у внутрішній світ своїх героїнь, осмислювати їхні духовні потреби, розбирати психологію вчинків тощо.

Спостерігаючи за довколишнім життям, О. Печорна не залишається осторонь суспільних проблем, особливо тих, які стосуються жінки, її долі, місця та призначення. Приналежність до авторів сучасної жіночої прози виражається у стилі та характері її творчості, де з погляду авторки-жінки порушуються питання жіночої екзистенції, раннього травматичного досвіду та його впливу на подальшу життєву долю, душевних переживань, психічного стану, жіночих цінностей та світосприйняття тощо.

На прикладі роману О. Печорної «У затінку земної жінки» спробували проаналізувати концепцію особистості жінки, що не тільки розширює уявлення про творчу манеру та художній світ авторки, а й дає уявлення про образно-символічну структуру романного дискурсу письменниці.

Для розкриття заявленої теми було виконано низку завдань, зокрема зібрано, систематизовано і проаналізовано літературно-критичні матеріали про творчість О. Печорної, що дає право виснувати про недостатньо вивчені з літературознавчої точки зору теоретичні аспекти прози письменниці та

вимагають більш поглибленого дослідження у цьому напрямку. Найбільше до творчості письменниці звертався А. Гурдуз. Дослідник у низці публікацій досліджував міфопоетичну парадигму в ідіостилі О. Печорної, мотив сходження у романі «Грішниця», функціонування концепту води у романах «Кола на воді», «Химерниця» й простежував семантико-стильовий зв'язок між усіма творами письменниці.

Наступне завдання полягало у з'ясуванні обставин творчого розвитку письменниці та простеження впливів на становлення її світоглядних засад та творчу манеру письма. Ще з дитинства О. Печорна любила проводити час з книгою. Систематичне читання художньої літератури згодом спонукало дівчину робити невеликі записи того, що вразило або ж викликало певні роздуми на ту чи ту тему. Як зазначає письменниця, надто їй імпонували усамітнення із улюбленими книгами, які, крім того, дозволяли фантазувати, перебувати подумки в інших яскравих і колоритних світах, витворених її уявою. Сучасні дослідники, зокрема А. Гурдуз вказує на спорідненість творчих інтенцій О. Печорної із стильовими особливостями творів М. Коцюбинського та вплив на стиль письменниці творів Є. Гуцала, В. Дрозда, Р. Іваничука, Вал. Шевчука.

Що стосується найновішого роману О. Печорної «У затінку земної жінки», він цікавий не лише реальною історією, яка лягла в основу цього твору, а й авторським способом моделювання концепції особистості жінки, яка в силу різних життєвих обставин знаходить внутрішні сили, щоб побороти труднощі особистої долі. Авторка показує, які шляхи доводилося долати її героїням та які психічні трансформації відбувалися з ними, щоб у своїй суті наблизитися до справжнього жіночого щастя. Обидві героїні мають дещо схожі долі, оскільки довелося заново починати життя у чужому для них середовищі. В образах Жанни та Франциски авторка показує національний тип української жінки. Незважаючи на те, що в жилах Франциски текла австрійська кров, вона зуміла проїнятися українськими традиціями і звичаями, навчилася вести домашнє господарство та виконувати усю важку

жіночу роботу від прядіння, вишивання і ткання до праці на колгоспних ланах. Подекуди кожна із них уособлює Україну того часу, який вони проживають у творі. І найголовніша риса, яка їх споріднює – осягнення жіночого щастя у своєму материнстві.

Важливу смислову роль у творенні сюжету, який побудований у формі паралельної оповіді відіграють документальні матеріали. Для увиразнення розповіді авторка уводить вірші сучасних поетес, які ідейно-змістовим наповненням співзвучні з кожним новим розділом книги. Також письменниця залучає у сюжетну канву книги листи – «живий голос» учительки й письменниці, мами трьох дітей Тетяни Безушко-Граб. Ця ідея виникла у процесі листування О. Печорної з творчою посестрою. Книга щедро ілюстрована світлинами героїні роману Франциски Францівни Цайтлер (Пономаренко), які унаочнюють художню розповідь та дають уявлення про зовнішній вигляд героїні роману.

Від появи четвертого роману «Химерниця» О. Печорної минуло чотири роки, проте науково-критичне осмислення сюжетно-композиційних, проблемно-тематичних та художньо-образних особливостей не виявлено у сучасному літературознавстві, за виключенням кількох публікацій, в яких розглядаються окремі аспекти цього твору, пов'язаних з проблематикою та наявним концептом «води» (А. Гурдуз).

Ідейну основу сюжету роману «Химерниця» було запозичено з реальних подій, що відбувалися у 2012-2013 роках в Україні та стосуються гучних справ згвалтування Оксани Макар з Миколаєва та Ірини Крашкової з Врадіївки. Авторка творчо опрацьовує проблему сексуального насильства та моделює три жіночі історії, що переплітаються однією трагічною подією, яка наклала відбиток на подальшу долю головних героїнь роману.

У романі наявні чотири сюжетні лінії, де описуються історії дівчат, над якими було вчинено сексуальну наругу – Анжеліки, Наталії та Інни. В основі твору – розплата сімнадцятирічної Руслани за гріхи батька – головного героя, очільника провінційного міста Городового Миколи Перебийноса. Авторка

застосовує принцип зворотної хронології, що актуалізує на попередніх реаліях життя героїні та передає психологічні стани героїв за допомогою прийому оживлення явищ природи.

З'ясовуючи проблематику твору, О. Печорна порушує низку питань, найголовніше з яких – проблема гріха, спокути та розплати. Кожен, хто вчиняє гріх, мусить постати насамперед перед Божим судом. У творі показано, що за скоєні гріхи розплата лягає на найближчих людей. Письменниця стверджує: «Про те, що за наші гріхи іноді доводиться розплачуватись навіть не нам, а нашим дітям, найближчим людям. І цією книгою мені хочеться, аби кожен із нас зрозумів, що своє життя треба прожити так, і прийняти все, що тобі дає доля, аби нашим найближчим і нашим нащадкам не доводилося розплачуватися за наші гріхи» [30].

Досліджуючи природу гріха, актуалізовано на біблійному осмисленні його походження та класифікації за рівнем важкості. Зокрема з'ясовано умовний поділ на смертельні і повсякденні гріхи, простежено різницю між ними. Смертельним гріхом вважається той, що вчинено свідомо і добровільно та умовно віддаляє людину від Бога. Смертельні гріхи є спонукою до інших гріхів й без каяття і сповіді вони зумовлюють загибель людської душі. Натомість повсякденні гріхи скоюються мимовільно, несвідомо й прощаються через каяття й особисте прохання того, хто згрішив.

У християнстві визначається сім смертельних гріхів – гордість, захланність, похіть або розпуста, заздрість, непомірність, гнів, лінощі. Людина вчиняє гріх лише з власної волі, ні Бог, ні Диявол не є джерелом гріховного. Диявол спокушує людину, однак за умови сильної волі вона здатна відгородити себе від гріха.

Крім того, у романі «Химерниця» акцентовано на проблемі людина/природа, людина/Бог, любові, добра і зла, грошей і влади, моральних принципів, сексуального і фізичного насильства, стосунків батьків і дітей, травмі покинутості, фізичних мук як розплати за гріхи, алкоголізму, сирітства, освіти тощо.

Досліджуючи роман «Грішниця», було виокремлено низку порушених проблем. Зокрема мотив гріха, як і в романі «Химерниця», посідає центральне місце. Гріхи предків, рідних людей стають причиною нещастя Лариси і відбиваються на долі її новонародженого сина. Головна героїня Лариса, попри всі біди і нещастя, осягає найвищу християнську чесноту – любов, яка наближає її до Бога. Жінка розуміє, що ненависть і зло не порятують її втомлену від проблем душу. Авторка привертає увагу до прощення, способу власного очищення, віднайдення шляху до спасіння власної душі.

Образ головної героїні Лариси викликає не тільки співчуття, жаль, а й захоплення і аж ніяк не осуд. Вражає, наскільки жінка, незважаючи на різні складні життєві обставини, може бути сильною, вольовою і відчайдушною, котра заради порятунку життя сина стає жертвою розпусти.

Загалом у романі «Грішниця» виокремлюється тема любові, материнства, розкривається психологічний стан дитини, з'ясовується питання травмованості. Авторка поглиблює тему сирітства, проституції, порушує проблему злочину, зради, втечі і самотності, болю й моральних страждань тощо.

Отже, проаналізовані три романи О. Печорної «У затінку земної жінки», «Химерниця» і «Грішниця» перегукуються як в проблемно-тематичному аспекті, так і в зображенні образів головних героїнь, котрі, переживаючи душевні і фізичні муки, не втрачають віру у життя. Змальовані образи жінок у романному дискурсі О. Печорної демонструють складність жіночої долі, сповненої випробувань, в основі якої лежить гріх. Та кожна з героїнь знаходить шлях пізнання самої себе, вирішення внутрішніх конфліктів, морального очищення й осягнення стану душевного умиротворення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Архіпова О. Засоби образності як репрезентанти гендерного концепту «чоловік» у сучасному українському художньому дискурсі. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. 2014. Випуск III. С. 6 – 13.
2. Бернадська Н. Жанрові модифікації роману XX ст. *Актуальні проблеми слов'янознавства*. 2004. Ч.1. С.183-188.
3. Бернадська Н. Теорія роману як жанру в українському літературознавстві : автореф. дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.01.06 «Теорія літератури». К., 2005. 36 с.
4. Біблія або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську дослівно наново перекладена / Перекл. проф. І. Огієнка. Київ : Українське Біблійне Товариство, 2009. 1151 с.
5. Бовсунівська Т. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків.: Вид-во «Діса плюс», 2015. 368 с.
6. Валерія. «Кола на воді» Олени Печорної – книга, що примусить відчувати. URL : <https://uamodna.com/articles/kola-na-vodi-oleny-pechornoyi-indash-knyga-scho-prymusyjtj-vidchuvaty/> (Дата звернення: 27.04.2022).
7. Владимірова В. Художньо-рецептивна модель буття в романах Олени Печорної «Грішниця» й «Фортеця для серця». URL : https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fbtevWjYn5EJ:https://otherreferats.allbest.ru/literature/00800364_0.html&cd=2&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (Дата звернення: 30.04.2023).
8. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури : підручник. К. : Либідь, 2005. 488 с.
9. Герасименко Н. Жіноча література: чи справді «рожева»? *Слово і час*. 2015. №3. С. 56-69.

10. Герасименко О. Про що мовчить вода? // Олена Печорна. Кола на воді. Х.: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 288 с. URL : https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/30596/ (Дата звернення: 23.04.2022).
11. Гурдуз А. Концепт води в романі Олени Печорної «Кола на воді». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія «Філологічні науки». Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2015. Вип. 39. С. 72–75.
12. Гурдуз А. Концепт води в романі Олени Печорної «Химерниця». *Філологічні трактати*. 2020. Т. 12. № 1. С. 42 – 48.
13. Гурдуз А. Міфопоетика «жіночого» містичного любовного роману першого десятиліття ХХІ століття в Україні. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського* : зб. наук. пр. Сер. : Філологічні науки (літературознавство) / гол. ред. В. Д. Будак, гол. ред. сер. О. С. Філатова. Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. Вип. 4.13 (104). С. 61–68.
14. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в ідіостилі Олени Печорної: традиція і новаторство. Ідіостиль автора-творця: мовно-літературна парадигма: моногр. / за ред. О. С. Філатової. Миколаїв: ФОП Швець В. М., 2018. С. 145–168.
15. Гурдуз А. Міфопоетичне моделювання в прозі Олени Печорної й Алли Рогашко. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*: зб. наук. пр.; гол. ред. С. І. Ковпик. Кривий Ріг: Криворізь держ. пед. ун-т, 2017. Вип. 8. С. 15–23.
16. Гурдуз А., Барковська К. Мотив сходження в романі Олени Печорної «Грішниця». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія «Філологічні науки». Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. Вип. 36. С. 50–53.
17. Гурдуз А., Кирилова Д. Романи Олени Печорної: логіка зв'язку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Філологія. 2016. №25. Т. 1. С. 22 – 24.

18. Забарний О. У потаємних закутках серця (Роздуми над проблематикою романів Олени Печорної). *Літературний Чернігів*. 2022. №4 (100). С. 85 – 95.
19. Заліська Ю. Олена Печорна презентувала чернігівцям свій роман «У затінку земної жінки». URL : <https://cheline.com.ua/news/culture/olena-pechorna-prezentovala-chernigivtsyam-svij-roman-u-zatinku-zemnoyi-zhinki-277518> (Дата звернення: 15.10.2024).
20. Заліська Ю. Химерниця, відьма і гріхи: вийшла нова книга чернігівської письменниці. URL : <https://cheline.com.ua/news/culture/himernitsya-vidma-i-grihi-vijshla-nova-kniga-chernigivskoyi-pismennitsi-189034> (Дата звернення: 23.03.2023).
21. Капшук Ж. Грішне життя однієї праведниці // Олена Печорна. Кола на воді. Х.: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 288 с.. URL : https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/14146/ (Дата звернення: 22.04.2022).
22. Копистянська Н. Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. Львів : ПАІС, 2005. 368 с.
23. Кошелівець І. Роман як жанр. *Сучасність*. 1981. Ч. 11 (251). С. 96–109.
24. Латишева О. Нова книга нашої землячки Олени Печорної. URL : https://slavutich.cn.ua/news/novosti_slavuticha_i_regiona/17161-nova-kniga-nashoyi-zemljachki-oleni-pechornoyi.html (Дата звернення: 24.04.2022).
25. Лісовська Ю. Ділюсь прочитаним: «Грішниця» Олени Печорної. URL : https://www.youtube.com/watch?v=8_ItGTh9Aas&ab_channel=%D0%AE%D0%BB%D1%96%D1%8F%D0%9B%D1%96%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B (Дата звернення: 25.04.2022).
26. Лісовська Ю. Ділюсь прочитаним: Олена Печорна «Фортеця для серця». URL : https://www.youtube.com/watch?v=t3SL8H4uTy0&ab_channel=%D0%AE%D0%BB%D1%96%D1%8F%D0%9B%D1%96%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0 (Дата звернення: 25.04.2022).

27. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2. / укл. Ю.І. Ковалів. К. : Академія, 2007. 624 с.
28. Літературознавчий словник-довідник / укл. Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів. К. : Академія, 1997. 752 с.
29. Ляшов Н. Жанрові особливості історичного роману: історико-літературний дискурс. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2008. №2. С. 142 – 146.
30. Макаренко А. Письменниця Олена Печорна – це мрія маленької дівчинки. URL : <https://cheline.com.ua/news/society/pismennitsya-olena-pechorna-tse-mriya-malenkoyi-divchinki-103979> (Дата звернення: 23.04.2022).
31. Мацьків П. Семантико-функціональні особливості лексеми ЛЮБОВ в українських перекладах Біблії. *Науковий вісник Херсонського державного університету серія «Лінгвістика»* : зб. наук. праць. Херсон : Вид-во ХДУ, 2010. Вип. 12. С. 231–237
32. Мельник Л. Концепт ЛЮБОВ у романі Олени Печорної «Фортеця для серця». *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2021. №15. С. 117 – 123.
33. Моя книга. Фейсбук. URL : https://www.facebook.com/groups/MoyaKnyha/posts/3164285900257446/?comment_id=3169981536354549&reply_comment_id=3181529298533106 (Дата звернення: 1.04.2023).
34. Ніколенко О. Теорія та історія роману. *Всесвітня література*. 2007. №1. С. 22 – 26.
35. Олена Печорна: Якщо хочеться естетики й надриву, можна перечитати Марію Матіос. URL : <http://bukvoid.com.ua/reviews/that%20to%20read/2014/09/24/072427.html> (Дата звернення: 24.04.2022).
36. Печорна О. «Краще «фільтрувати» мову і мати внутрішню цензуру» : інтерв'ю. *Чернігів-інфо*. 2013. 15 листоп. URL : 4ernigiv.info/strichNa/2024-

- pismennicya-olena-pechorna-Nrasche-fltruvati-movu-mati-vnutrshnyu-cenzuru.html (Дата звернення: 23.04.2022).
37. Печорна О. Грішниця. 2-ге вид., стереотип. : роман / передм. М. Іванцової. Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 286 с.
38. Печорна О. Кола на воді / передм. Г. Пагутяк. Х. : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2013. 288 с.
39. Печорна О. У затінку земної жінки : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2021. 272 с.
40. Печорна О. Фортеця для серця : роман / передм. Н. Шевченко. Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. 368 с.
41. Печорна О. Химерниця : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 384 с.
42. Письменниця Олена Печорна. Ранок (03.03.20). URL : https://www.youtube.com/watch?v=ODFbQ11f77k&ab_channel=%D0%A1%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%B3%D1%96%D0%B2 (Дата звернення: 25.04.2022).
43. Рогашко А. Їхній світ удвох // Львів. Смаколики. Різдво : зб. / укл. і передм. Н. Нікалео. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. С. 130–165.
44. Рогашко А. Осіннє Рондо місячної ночі : роман / Алла Рогашко ; передм. Г. Пагутяк. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2015. 208 с.
45. Смик Л. Письменниця Олена Печорна: «Я – людина, якій вдалося втілити мрію». URL : http://zemlyaivolya.net/articles/pismennitsya_olena_pechorna_ya_lyudina_yaki_v_dalosya_v.html (Дата звернення: 23.04.2022).
46. Тарасенко К., Шадріна Т. Модифікації романного жанру в літературі постмодернізму. *Держава та регіони*. Серія «Гуманітарні науки». 2013. № 1. С. 16–25.

47. Телеканал Новий Чернігів. Авторка бестселера презентувала новий роман.
URL : <https://newch.tv/avtorka-bestselera-prezentovala-novy-roman-16229/>
48. Терещенко О. Три жіночі долі, гріх та спокута. Олена Печорна представила свій новий роман «Химерниця». URL :
<https://cheline.com.ua/news/culture/tri-zhinochi-doli-grih-ta-spokuta-olena-pechorna-predstavila-svij-novij-roman-himernitsya-206001> (Дата звернення: 23.03.2023).
49. Тіцька І. (Наук. кер. В. Пітель). Семантико-синтаксична типологія односкладних речень у романі Олени Печорної «Грішниця». Студентський філологічний вісник. Серія : Мовознавство / гол. ред. В.В. Грещук. Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Вип. 1. 2018. С. 73 – 76.
50. Холод К. Індійські пристрасті в українському селі / Олена Печорна. Фортеця для серця. Х. : Клуб Сімейного Дозвілля, 2014. 368 с. URL :
https://vsiknygy.net.ua/shcho_pochytaty/39279/ (Дата звернення: 25.04.2022).
51. Чернігівська письменниця Олена Печорна презентувала свою нову книгу «У затінку земної жінки». URL :
https://www.youtube.com/watch?v=AQfP1NeIv2o&ab_channel=%D0%A2%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%94%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BB (Дата звернення: 25.04.2022).
52. Шевченко Н. Чи буває боляче небу? Печорна О. «Фортеця для серця» : роман / передм. Н. Шевченко. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. С. 5–6.
53. Шкеул А. (Наук. керівник Меленчук О. В.) Концепція особистості жінки у романі Олени Печорної «У затінку земної жінки» // Матеріали студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (16-18 квітня 2024 року). Філологічний факультет. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. С. 207 – 208.